

ISSN 2516-9009

ਅਨਹਦ

ਈ-ਮੈਗਜ਼ੀਨ

ਸਾਲ ੩, ਅੰਕ ੩
ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ ੨੦੨੦

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੌਂਕੀ

Coordinator

Gagan Brar (London)
khushwinder74@yahoo.co.uk
Khuswinder Brar, 17 Byron Avenue,
Hounslow, TW4 6LT, London, Uk

Chief Editor

Parminder Singh Shonkey
Vill. Fatehgarh Chhanna, (Sangrur)
parmindersinghshonkey@gmail.com

Advisory Panel

Dr. Harpal Singh Pannu
Dr. Ishwar Dayal Gaur
Dr. Bhim Inder Singh
Dr. Jaspal Kaur
Dr. B.S. Chowhan
Dr. Pritam Singh
Dr. Jasvinder Kaur
Dr. Amarjit Singh
Dr. Sarabjeet Singh
Gurpreet (Poet) Mansa
Pardeep
Dr. Kiran
Jasvir Singh Rana

Supporting Panel

Simranjeet Kaur
Preeti Shelly
Harmandeep Kaur
Rajinder Singh
Kind Nahal Singh
Balraj Singh Kokri
Manjinder Singh
Gurtej Singh
Resham Singh
Shamsher Singh
Prabjot Kaur
Baldeep Singh Ramuwalia
Simran kaur

Legal Advisor

Adv. Gurshamshir Singh
Punjab & Haryana Hight Court

A Peer Reviewed Punjabi Research Journal
E-mail: anhadmagazine@gmail.com
Website: anhadmagazine.blogspot.com
follow us: www.facebook.com/anhadmagazine
Contact: 94643-46677

ISSN 2516-9009

ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਈ-ਮੈਗਜ਼ੀਨ

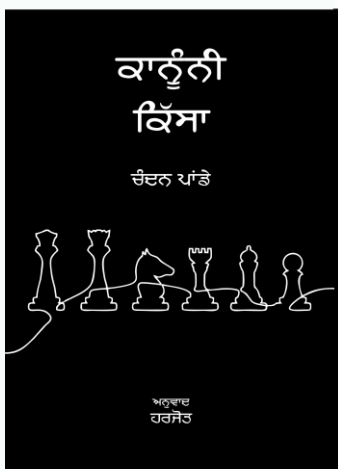
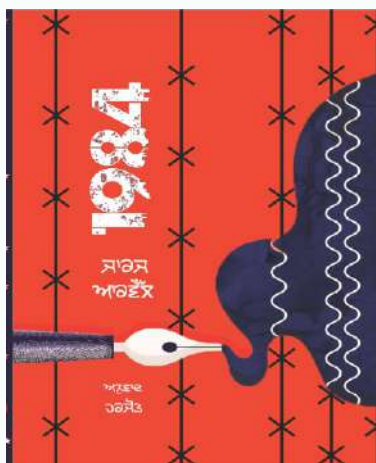
ਅਨਹਦ

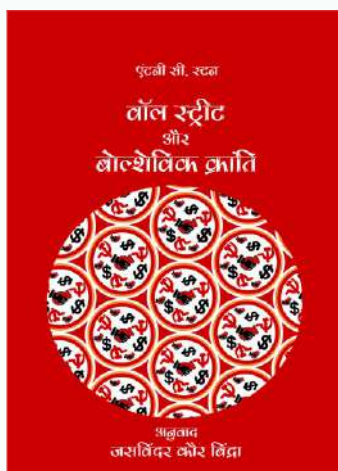
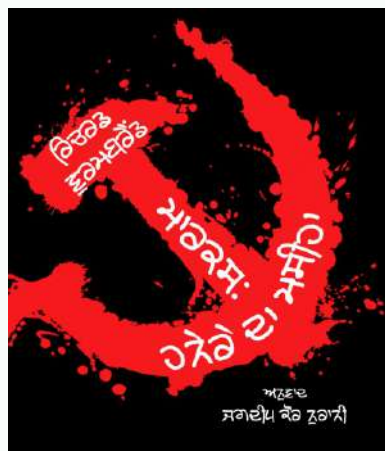
ਸਾਲ ੩, ਅੰਕ ੩

ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ ੨੦੨੦

I Khuswinder Brar(London) is publishing this
E-journal from London. This is a literary journal.
The language of this journal will be Punjabi.

-ਅਨਹਦ ਈ-ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਮੇ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ
ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।
-ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਈ ਆਪ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।
-ਅਨਹਦ ਈ-ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ
ਸਕੇਗੀ।

9464895424

rethinkpublisher

Rethink Publisher

Rethinkpublis1

ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜੋ

ਅਨਹਦ ਦਾ ਇਹ ਤਾਜਾ ਅੰਕ ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਅੰਦਰ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਲਗਣਾਂ ਨੂੰ ਠੋਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਡੇ ਸਿਹਤ, ਆਰਥਿਕਤਾ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਭੇਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਣਾ ਹੈ। 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਹ ਡਰਾਉਣੀ ਹੋਣੀ ਹੁਣ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਦੀ ਲੰਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਉੱਪਰ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਰਹੀ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੇ ਖੁਦ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਯਥਾਰਥਿਕ ਮੁੱਲ-ਮੀਮਾਂਸਾ ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਮਹਿਜ਼ ਉਪਭੋਗ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਜਾਂ ਇਸ ਕੁੱਲ ਕਾਇਨਾਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਫ਼ਰਜ਼ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਸ ਵਕਤ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਜ ਉੱਪਰ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਇਕ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੀਆ ਕੋਰੋਨਾ ਸਮੱਸਿਆ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਸ ਵਕਤ ਕੁਦਰਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੌਲੀ ਸੀ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਉਹ ਸਾਰਾ ਖੇਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖੜ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮਿਆ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਕਾਇਨਾਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਪ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਭ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਜੀਅ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਬਕ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਵੱਲ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਈਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਇਕ ਜਣੇ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ...

ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਈ ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ
ਜਰਮਨ ਸਹਾਇਤਾ
ਐਂਟਨੀ ਸੀ. ਸਟਨ/ ਅਨੁਵਾਦ: ਸਿਮਰਨਜੀਤ
ਕੌਰ/ 8

Colonization of Thought: State Propaganda in Television, Movies and Web Series

Gurwinder Kaur/ 24

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਰੋਕਾਰ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਕਰਨਾਲ/ 33

**‘ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ’ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ
ਸਥਿਤੀ-ਪਰਿਸਥਿਤੀ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ**

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ/ 43

ਕੋਰੋਨਾ ਜੰਗ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ/ 56

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ

ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ/ 61

ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਰੇਵ. ਜਾਰਜ ਲਿਓਨ ਪਾਇਕ ਸਿਨਿਰ/ਅਨੁ: ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ/ 68

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਿੱਸਾ: ਨਾਵਲ-ਅੰਸ਼

ਮੂਲ ਲੇਖਕ: ਚੰਦਨ ਪਾਂਡੇ/ ਅਨੁ: ਹਰਜੋਤ/ 76

ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ: ਇਕ ਪੜ੍ਹਚੋਲ

ਡਾ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ/ 92

ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ

ਜਗਤਾਰ ਪੱਖੋ, ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਅਤੇ ਡਾ. ਸਨੋਬਰ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ/ 98

ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਈ ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਸਹਾਇਤਾ

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਚੈਨਲਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ, ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਬਲਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਧਨ ਦਾ ਇਕ ਸਥਿਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅੰਗ “ਪ੍ਰਾਵਦਾ” ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਊਰਜਾ ਮਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸੰਕੀਰਨ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਉਠਾਇਆ।

3 ਦਸੰਬਰ, 1917 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਆਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਵਾਨ ਕੁਲਹਮਨ ਵੱਲੋਂ ਕੈਸਰ (ਜਰਮਨੀ ਸਮਰਾਟ) ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।

ਅਪ੍ਰੈਲ 1917 ਵਿਚ ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ 32 ਰੂਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਸਨ, ਰੇਲ ਦੁਆਰਾ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਤੋਂ ਸਵੀਡਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜਰਮਨੀ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਰੂਸ ਦੇ ਪੈਟ੍ਰੋਗ੍ਰਾਦ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਹ ਲਿਓਨ ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ ਦੇ “ਪੂਰਨ-ਕ੍ਰਾਂਤੀ” ਅੰਦੋਲਨ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਉੱਥੇ ਗਏ। ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਰਾਹ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਰਮਨੀ ਜਨਰਲ ਸਟਾਫ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਸੀ। ਲੈਨਿਨ ਦਾ ਰੂਸ ਜਾਣਾ ਵੀ ਜਰਮਨੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕਮਾਂਡਰ ਦੁਆਰਾ ਤੈਅ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਸਮਰਾਟ ਕੈਸਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਰੂਸੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਵਿਘਟਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਰੂਸ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਏ। ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਜਰਮਨੀ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹੇ ਨਾ ਹੋਣ ਜਾਣ, ਅਜਿਹਾ ਜਰਮਨੀ ਜਨਰਲ ਸਟਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਹਾੱਫਮੈਨ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, “ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਦੇ ਰੂਸ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਨਾ

ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਦੌਰਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।”¹

ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਰੂਸ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਨ— ਚਾਂਸਲਰ ਥੋਬਾਲਡ ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ (Theobald von Bethmann-Hollweg), ਜਿਹੜੇ ਕਿ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫਰੈਂਕਫਰਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਪਰਿਵਾਰ ਬੇਥਮੈਨ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜ ਸਨ. ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ 1909 ਵਿਚ ਚਾਂਸਲਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1913 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕੈਸਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਚਾਂਸਲਰ ਉੱਪਰ ਜਰਮਨੀ ਰੀਚਸਟੈਗ (ਸੰਸਦ) ਨੇ ਵੋਟ-ਅਧਿਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾਇਆ. ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ ਨੇ ਹੀ ਸਾਲ 1914 ਅੰਦਰ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੈਲਜੀਅਮ ਨੂੰ ਜਰਮਨੀ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ “ਰੱਦੀ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ.” ਯੁੱਧ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਆਮਲਿਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ— ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਗ਼ੈਰ-ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਪਣਡੁੱਬੀ ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ ਅਜੇ ਵੀ ਦੁਬਿਧਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸੀ. ਜਨਵਰੀ 1917 ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਰਾਟ ਕੈਸਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, “ਨਾ ਮੈਂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅ-ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਪਣਡੁੱਬੀ ਲਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ.” 1917 ਵਿਚ ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ ਨੂੰ ਰੀਚਸਟੈਗ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਸ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ. ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਸ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਸਕੱਤਰ ਆਰਥਰ ਜ਼ਿੱਮਰਮੈਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ ਦਾ ਕਰੀਬੀ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਬਰਨ ਤੇ ਕੋਪਨਹੈਗਨ ਦੋਵਾਂ ਥਾਵਾਂ ’ਤੇ ਜਰਮਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਸੀ. ਜਰਮਨ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਬਰਨ ਤੱਕ 1917 ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੱਕ ਅਜਿਹਾ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ. ਖ਼ੁਦ ਸਮਰਾਟ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਭਿਣਕ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਾ ਲੱਗੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਲੈਨਿਨ ਰੂਸ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ.

ਅਜੇ ਤੱਕ ਖੁਦ ਲੈਨਿਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੂਤਰ ਕੀ ਸੀ? ਉਹ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਰਮਨੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ. ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਲੈਨਿਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਪਰਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਕੜੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ:

ਅਪ੍ਰੈਲ 1917 ਵਿਚ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਰੂਸ ਸਥਾਨਾਂਤਰਨ ਹੋਣ 'ਤੇ

ਆਖਰੀ ਫ਼ੈਸਲਾ	ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ (ਚਾਂਸਲਰ)
ਪਹਿਲਾ ਵਿਚੋਲਾ	ਆਰਥਰ ਜ਼ਿੱਮਰਮੈਨ (ਰਾਜ ਸਕੱਤਰ)
ਦੂਜਾ ਵਿਚੋਲਾ	ਬ੍ਰਾਕਡਾੱਰਫ-ਰਾਂਟਜ਼ੋ (ਕੋਪਨਹੈਗਨ ਅੰਦਰ ਜਰਮਨ ਮੰਤਰੀ)
ਤੀਜਾ ਵਿਚੋਲਾ	ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰ ਇਜ਼ਰਾਇਲ ਹੈਲਪਹੈਂਡ (ਉਰਫ਼ ਪ੍ਰਾਵੁਸ)
ਚੌਥਾ ਵਿਚੋਲਾ	ਜੈਕਬ ਫੁਰਸਟੇਨਬਰਗ (ਉਰਫ਼ ਗਨੇਤਸਕੀ)

ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਵਿਚ ਲੈਨਿਨ

ਬਰਲਿਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿੱਮਰਮੈਨ ਅਤੇ ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ ਨੇ ਕੋਪਨਹੈਗਨ ਵਿਚ ਜਰਮਨ ਮੰਤਰੀ ਬ੍ਰਾਕਡਾੱਰਫ ਰਾਂਟਜ਼ੋ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ. ਅੱਗੇ, ਬ੍ਰਾਕਡਾੱਰਫ-ਰਾਂਟਜ਼ੋ, ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰ ਇਜ਼ਰਾਇਲ ਹੈਲਪਹੈਂਡ (ਜਿਹੜਾ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪ-ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਵੁਸ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਸੀ, ਜੋ ਕੋਪਨਹੈਗਨ ਵਿਚ ਸੀ.² ਪ੍ਰਾਵੁਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਜੈਕਬ ਫੁਰਸਟੇਨਬਰਗ ਨਾਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਾਬਤਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਗਨੇਤਸਕੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ ਅਤੇ ਜੈਕਬ ਫੁਰਸਟੇਨਬਰਗ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਪਰਕ ਲੈਨਿਨ ਨਾਲ ਸੀ.

ਹਾਲਾਂਕਿ ਬੇਥਮੈਨ-ਹਾਲਵੇਗ ਹੀ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂਤਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਲੈਨਿਨ ਸ਼ਾਇਦ ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮੌਲਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੈਨਿਨ ਨੂੰ ਜਰਮਨ ਏਜੰਟ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ. ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਰੂਸ ਵਿਚ

ਲੈਨਿਨ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਕੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਰੂਸ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਘਟਨ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਪੱਖਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਲੁਕੇ ਉਦੇਸ਼ ਸਨ, ਜਰਮਨੀ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੂਸ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਲੈਨਿਨ ਰੂਸ ਵਿਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਸੀ।

ਰੂਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਸਾਲ 1915 ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਸਾਲ 14 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਕਡਾਓਰਫ-ਰਾਂਟਜ਼ੋ ਨੇ ਜਰਮਨ ਰਾਜ ਉਪ-ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਹੈਲਪਰੈਂਡ (ਪ੍ਰਾਵ੍ਰਸ) ਨਾਲ ਹੋਈ ਇਕ ਗੱਲਬਾਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਹੈਲਪਰੈਂਡ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਤਕੜੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਵੀ ਇੰਝ ਕੀਤੀ, “ਇਕ ਅਸਾਧਾਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਅਸਾਧਾਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ, ਸਾਨੂੰ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕੰਮ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ...”³ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਅੰਦਰ ਇਕ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, “ਹੈਲਪਰੈਂਡ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਖਤਰੇ ਭਰਿਆ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏਗਾ, ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।”⁴

ਬ੍ਰਾਕਡਾਓਰਫ-ਰਾਂਟਜ਼ੋ ਦਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਾਂਗੇ, ਵਾਲ ਸਟ੍ਰੀਟ ਦੇ ਕਰਜ਼-ਦਾਤਿਆਂ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ.ਪੀ. ਮਾਰਗਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਗਮ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਅੰਦਰ ਘਰੇਲੂ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਲੈਨਿਨ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅੰਦਰ ਉਭਾਰੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰਲੇ 7 ਨੰਬਰ ਬਿੰਦੂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ, “ਰੂਸੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।” ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੈਨਿਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵੀ ਜ਼ਾਰਸ਼ਾਹੀ ਵਾਂਗ

ਵਿਸਤਾਰਵਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਸੀ. ਜ਼ੇਮੈਨ ਨੇ ਮੈਕਸ ਵਾੱਰਬਰਗ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਰੂਸੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਗ੍ਰਹਿ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 12 ਅਗਸਤ 1916 ਨੂੰ ਹੋਏ ਇਕ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ. ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਰਮਨ ਉਦਯੋਗਪਤੀ ਸਟਾਇਨ ਨੇ ਰੂਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ-ਘਰ ਦੇ ਲਈ ਦੋ ਮਿਲੀਅਨ ਰੂਬਲ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ.⁶

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, 16 ਅਗਸਤ 1917 ਨੂੰ ਲੈਨਿਨ, ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨਾਦੇਜ਼ਦਾ, ਕਰੁਪਸਕਾਇਆ, ਗ੍ਰਿਗੋਰੀ ਜ਼ਿਨੋਵਿਏਵ, ਸੋਕੋਲਨਿਕੋਵ ਅਤੇ ਕਾਰਲ ਰਾਡੇਕ ਸਹਿਤ 32 ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਰੇਲਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਰਨ ਐਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਟਾਕਹੋਮ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ. ਜਦੋਂ ਪਾਰਟੀ ਰੂਸੀ ਸੀਮਾ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਫ੍ਰਿਟਜ ਪਲੈਟਨ ਅਤੇ ਰਾਡੇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰੂਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਗਈ. ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ 200 ਮਾਨਸ਼ਵਿਕ ਆ ਲੱਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਤ੍ਰੇਵ ਅਤੇ ਐਕਸਲੋਡ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ.

ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਮਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਰਮਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾੱਨ ਕੁਲਹਮਨ ਨੇ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਅਸਮਰਥਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਧਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ. ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਨਸ਼ਵਿਕ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ 1917 ਵਿਚ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰਟੀ ਬਦਲਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਰਮਨ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ.

ਸਿਸਨ (SISSON) ਦਸਤਾਵੇਜ਼

1918 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਅਮਰੀਕੀ ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਸਮਿਤੀ ਅੰਦਰ ਪੈਟ੍ਰੋਗ੍ਰਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਐਡਗਰ ਸਿਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਸੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ,

ਲੈਨਿਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਰਮਨੀ ਵੱਲੋਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਤਨਖਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਏਜੰਟ ਵੀ ਸਨ.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ “ਸਿਸਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼” ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਤਬਤੀ ਤੇ ਗੁਪਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ. ਜੇ. ਫ੍ਰੈਂਕਲਿਨ ਜੇਮਸਨ ਅਤੇ ਸੈਮੂਅਲ ਐਨ. ਹਾਰਪਰ ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਸਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ. ਪਹਿਲੇ ਸਮੂਹ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ:

ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਲ 55 ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ.⁷

ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੂਜੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਘੱਟ ਯਕੀਨੀ ਸਨ. ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਕਲ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੌਲਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਪੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ. ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤੀਜੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ 'ਤੇ “ਕੋਈ ਯਕੀਨੀ ਐਲਾਨ” ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ. ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ.

ਸਿਸਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਸਮਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ. ਇਸ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਰਜ ਕ੍ਰੋਲ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਸਮਰਥਕ “ਮਾੱਸਸ” (Masses) ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵੀ ਰਹੇ ਸਨ. ਅਮਰੀਕੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੰਨਿਆ. ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਅਪਵਾਦ ਕੇਵਲ “New York Evening Post” ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਥਾਮਸ ਡਬਲ ਯੂ. ਲਾਮੌਟ ਸਨ,

ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮਾਰਗਨ ਫ਼ਰਮ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਵੀ ਸੀ. ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਏ, ਉਦੋਂ “ਪੋਸਟ” ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨੂੰ ਚੁਨੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ.⁸

ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਸਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪ੍ਰਤੀ-ਕਾਪੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਮਾਮੂਲੀ ਜਰਮਨ ਸਰਕੁਲਰ ਅਸਲੀ ਸੀ. ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਰਮਨ ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰ (letterhead) ਦੀ ਅਚਨਚੇਤੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਅਲਸਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹ ਸਨ. ਜਰਮਨ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਬੇਤੁਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਕੇਰਿਆ ਗਿਆ. ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ— ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਬਯਰੂ (Büro) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਿਉਰੋ ਦੇ ਲਈ ਅਤੇ ਜ਼ੇਂਟਰਲ (Zentral) ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ.

1920 ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਜਾਰਜ ਕੈਨਨ⁹ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਕਲੀ ਹਨ. ਕੁਝ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਦਭੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਸੀ. ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਵਜੋਂ— ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 1, 54, 61 ਅਤੇ 67 ਅੰਦਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਸਟਾਕਹੋਮ ਦੇ ਨਯਾ ਬੈਂਕੋਨ ਨੇ ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਫ਼ੰਡ ਲਈ ਪਾਈਪ-ਲਾਇਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਰਨਾਂ ਕਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 54, 63 ਅਤੇ 64 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਰਮਨਾਂ ਅਤੇ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਬੈਂਕਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫ਼ੁਰਸਟਨਬਰਗ (Furstenberg) ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਹੋਰਨਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਸਿਸਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 54 ਵਿਚ ਓਲੇਫ ਐਸ਼ਬਰਗ (Olof Aschberg), ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ “ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਬੈਂਕਰ” ਕਿਹਾ ਸੀ. 1917 ਵਿਚ ਐਸ਼ਬਰਗ ਨਯਾ ਬੈਂਕੋਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸੀ. ਸਿਸਨ ਲੜੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅੰਦਰ ਜਰਮਨ ਨਪਥਾ-ਉਦਯੋਗਿਕ ਬੈਂਕ (German Naptha-Industrial Bank), ਦਾ ਡਿਸਕੌਂਟੋ ਗੇਸਸ਼ਾਫਟ (Disconto Gesellschaft) ਅਤੇ ਮੈਕਸ ਵਾਰਬਰਗ (Max Warburg),

ਹੈਂਸਬਰਗ (Hamburg) ਜਿਹੇ ਕਈ ਨਾਮਾਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਠੋਸ ਸਹਿਯੋਗੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਟਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਸਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਅਲੀ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅੰਦਰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਐਡਗਰ ਸਿਸਨ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰ ਗਮਬਰਗ (ਉਰਫ਼ ਬਰਗ, ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਮਾਈਕਲ ਗਰੁਜ਼ੋਬਰਗ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਕੈਂਡੇਨੇਵਿਆ ਵਿਚ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਏਜੰਟ ਸਨ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਚੈੱਸ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਐਟਲਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਫਲਾਇਡ ਓਡਿਯਮ ਦੇ ਗੁਪਤ ਸਹਾਇਕ ਵੀ ਰਹੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਨੇ ਸਿਸਨ ਸਮਗਰੀ ਉੱਪਰ ਸਖ਼ਤ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕੀ ਇਸ ਲਈ ਜਾਨ ਰੀਡ, ਤੀਜੀ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ (Third International) ਅੰਦਰ ਅਮਰੀਕੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ “ਮੈਟ੍ਰੋਪੌਲਿਟਨ ਪੌਤ੍ਰਕਾ” (Metropolitan) ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਜੇ.ਪੀ. ਮਾਰਗਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੇਠ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।¹⁰ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਥਾਮਸ ਲਾਮੋਂਟ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਰਗਨ ਦਾ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਤੇ “New York Evening Post” ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਨਿਊਯਾਰਕ ਅੰਦਰ ਮਾਰਗਨ ਦੇ ਹਿਤ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਉਸ ਦੇ ਏਜੰਟ ਜਾਨ ਰੀਡ ਅਤੇ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰ ਗਮਬਰਗ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬੇਹੱਦ ਨਰਮ ਸਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਮਬਰਗ ਦਾ ਦਾਅ ਸਿਸਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਲ ਦੇ ਲਈ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਗਮਬਰਗ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਸਿਸਨ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੇ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਦੀ ਜਰਮਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਭਿੰਨ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਗਿਆਨ ਸੰਬੰਧੀ ਉਹ ਪੁੰਦ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋਏਗੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅੰਦਰ ਰੱਸਾਕਸ਼ੀ¹¹

ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਦਸ਼ਮਲਵ ਫਾਈਲਾਂ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਪੈਟ੍ਰੋਗ੍ਰਾਫ ਅੰਦਰ ਰਾਜਦੂਤ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸ ਨੂੰ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਫ਼ੀ ਚੰਗੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। 1917 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ, ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ: ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ “ਜ਼ਖਮੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ” ਦੇ ਪਲਾਇਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ (ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਰੂਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਸੀ), ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰਥ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਰੂਸ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸਨ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੇਰੋਂਸਕੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ “ਸ਼ੱਕੀ” ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਸਰਕਾਰ... ਦਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕੋਪ (ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ)” ਕੇਰੋਂਸਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਘਟਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਬੇਹੱਦ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਗਈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੂਸ ਅੰਦਰ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੋਂ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਉਣ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰਿਪੋਰਟ 9 ਦਸੰਬਰ, 1917 ਨੂੰ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜਿਹੀ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਨਰਲ ਵਿਲੀਅਮ ਵੀ. ਜੁਡਸਨ, ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਇਕ ਗ਼ੈਰ-ਅਧਿਕਾਰਕ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੋਵੀਅਤ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਸਮਾਲਨੀ ਵਿਚ, ਜਰਮਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

28 ਨਵੰਬਰ 1917 ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੁਡਰੋ ਵਿਲਸਨ ਨੇ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ

ਦਿੱਤਾ. ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਲਈ ਰਾਜਦੂਤ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸ ਦੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਹਿਮਤ ਸੀ. ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਮੇਲਨ ਅਵਿਵਹਾਰਿਕ ਹੈ. ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਮਿੱਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰਾਂ ਅੰਦਰ ਪੈਰਿਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਤੇ ਕਰਨਲ ਐਡਵਰਡ ਐਮ. ਹਾਊਸ ਨੇ ਵੁਡਰੋ ਵਿਲਸਨ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ, “ਰੂਸ 'ਤੇ ਲੰਮੀ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚਰਚਾ ਹੋਈ.” ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਸੰਬੰਧੀ ਹਾਊਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ, “ਜੜ੍ਹ ਰੂਪ ਨਾਲ”, ਫਰਾਂਸ “ਉਦਾਸ ਜਿਹੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਨਾਲ” ਅਤੇ ਇਟਲੀ “ਸਰਗਰਮ ਰੂਪ 'ਚ” ਤਿਆਰ ਸਨ. ਵੁਡਰੋ ਵਿਲਸਨ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਹੀ, ਰਾਜ ਸਕੱਤਰ ਰਾਬਰਟ ਲਾਂਸਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ ਟੈਲੀਗਰਾਮ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਕੈਲੇਡਿਨ ਅੰਦੋਲਨ (12 ਦਸੰਬਰ, 1917) ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ. ਉਸ ਵਕਤ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕਈ ਅਫ਼ਵਾਹਾਂ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ, “ਰਾਜਤੰਤਰਵਾਦੀ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰੋਤਾਂ ਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ.” ਸਮਾਲਿਨੀ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਰਮਨੀ ਜਨਰਲ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਹੈ. ਅਫ਼ਵਾਹ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਾਂ ਕਈ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਹੀ ਹਨ.

ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ, ਜਨਰਲ ਜੁਡਸਨ ਮੁੜ ਟ੍ਰਾਟਸਕੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ. ਹਾਲਾਂਕਿ 5 ਫਰਵਰੀ 1918 ਨੂੰ ਰਾਜਦੂਤ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸ ਦੁਆਰਾ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਭੇਜੀ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਸ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ. ਬਾਸਿਲ ਮਿੱਲਸ ਦੁਆਰਾ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਕ ਮੰਗ-ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ, “ਸਾਨੂੰ ਰੂਸ ਅੰਦਰ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਸਹਿਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ.” 15 ਫਰਵਰੀ 1918 ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਪੈਟ੍ਰੋਗ੍ਰਾਦ ਵਿਚ ਰਾਜਦੂਤ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸ ਨੂੰ ਟੈਲੀਗਰਾਮ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਕਿ, “ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ

ਨਾਲ ਵਿਭਿੰਨ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਗ਼ੈਰ-ਰਸਮੀ ਅਤੇ ਕਰੀਬੀਅਤ ਸਹਿਤ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ, ਪਰ ਅਧਿਕਾਰਕ ਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ।”

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਰਾਜ ਸਕੱਤਰ ਲਾਂਸਿੰਗ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਰਾਜਦੂਤ ਜੇ.ਜੇ. ਜੂਸਰੈਂਡ ਨੂੰ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ, “ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਾਵਧਾਨੀ ਭਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੂਸ ਦੀ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏਗਾ...”¹²

20 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ, ਰਾਜਦੂਤ ਫਰਾਂਸਿਸ ਨੇ ਟੈਲੀਗਰਾਮ ਦੁਆਰਾ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨੂੰ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ। 2 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ, 7 ਮਾਰਚ 1918 ਨੂੰ ਆਰਥਰ ਬੁਲਾਰਡ ਨੇ ਕਰਨਲ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਰਮਨੀ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਹਾਇਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਆਰਥਰ ਬੁਲਾਰਡ (ਅਮਰੀਕੀ ਜਨਤਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮਿਤੀ) ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, “ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਮਾਨਦਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਰੂਸ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਧਨ ਜਾਂ ਉਪਕਰਨਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਰੂਸੀਆਂ ਦੇ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਰਮਨਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।”¹³

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਬੁਲਾਰਡ ਤੋਂ ਕਰਨਲ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, “ਮੈਂ ਵਰਤਮਾਨ ਰੂਸੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਸਹਿਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘ ਅੰਦਰ ਡਰਾਉਣੇ ਤੱਤ ਨਿਯੰਤਰਨ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।”

ਪਰ ਉੱਥੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। 28 ਨਵੰਬਰ 1917 ਦੀ ਸਵੇਰ ਕਰਨਲ ਹਾਊਸ ਨੇ ਪੈਰਿਸ ਤੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੁਡਰੋ ਵਿਲਸਨ ਨੂੰ ਇਕ ਟੈਲੀਗਰਾਮ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ “ਬੇਹੱਦ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ” ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਅਮਰੀਕੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ, “ਰੂਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਾਂਗ ਵਰਤਾਓ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੂੰ “ਦਬਾ ਦੇਣਾ” ਚਾਹੀਦਾ।” ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਮਾਰਗਨ

ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਅਮਰੀਕੀ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਗਮ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਜ਼ਿਕਰ ਵਿਚ ਆਏ ਬਾਸਿਲ ਮਿਲਸ ਦੇ ਦੋਸਤ, ਵਿਲੀਅਮ ਫਰੈਂਕਲਿਨ ਸੈਂਡਸ ਨੇ, ਇਕ ਮੰਗ-ਪੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ ਰੂਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਾਲਿੰਗ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸੋਵੀਅਤ ਸਮਰਥਕ ਜਾਰਜ ਕ੍ਰੋਲ (ਅਮਰੀਕੀ ਜਨਤਕ ਸੂਚਨਾ ਸਮਿਤੀ), ਹਰਬਰਟ ਸਵਾੱਪ ਅਤੇ ਵਿਲੀਅਮ ਬਾਇਸ ਥੌਮਸਨ (ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੇ ਫੈਡਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ) ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ।

17 ਦਸੰਬਰ 1917 ਨੂੰ ਮਾਸਕੋ ਦੇ ਇਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਅੰਦਰ ਰੈੱਡ-ਕ੍ਰਾਸ ਦੇ ਕਰਨਲ ਰੇਮੰਡ ਰਾਬਿੰਸ ਅਤੇ ਥੌਮਸਨ ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਰੂਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਬੈਂਕਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਪਰਕ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਇਆ:

ਉਹ ਇਸ ਪੁਨਰ-ਜਾਗਰਨ ਅੰਦਰ ਏਨੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕਿਉਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ? ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧਨ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਲੋਕਤੰਤਰਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ? ਕੋਈ ਵੀ ਬੈਂਕਰਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਕਰੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਾਣ ਹੀ ਲਏਗਾ।

ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਤਰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਰੂਸ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਵਪਾਰਿਕ ਸੰਘ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧਨ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ:

ਪਿਛੜੇ ਕੰਮਕਾਜੀ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਉੱਪਰ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਉਸ ਵਕਤ ਜਦੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਧਨ ਭੋਜਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਕਤ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਰੂਸ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।

12 ਦਸੰਬਰ 1917 ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਰੇਮੰਡ ਰਾਬਿੰਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਵਰਨ, “ਅਮਰੀਕੀ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ

ਬੈਂਕਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਵਾਰਤਾ ਹੋਈ।” “ਸਮਝੌਤਾ ਵਾਰਤਾ” ਦੇ ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ। 22 ਜਨਵਰੀ 1918 ਨੂੰ ਬੈਂਕਿੰਗ ਅਤੇ ਮੁਦਰਾ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਅਮਰੀਕਾ ਸੈਨੇਟ ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਾਬਰਟ ਐਲ. ਓਵੇਨ ਅਤੇ ਵਾਲ ਸਟ੍ਰੀਟ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੂਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਲਸਨ ਨੂੰ ਇਕ ਖ਼ਤ ਭੇਜ ਕੇ, ਰੂਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਲੱਢੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਰੂਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮੰਗੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰੂਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਸੀ। ਰੂਸ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ 'ਤੇ ਜਰਮਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਰੁੱਖ ਅਤੇ ਰੂਸ ਅੰਦਰ ਕੋਰੀਅਰ-ਸੇਵਾ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਕਾਰਨ ਰੇਮੰਡ ਰਾਬਿੰਸ ਦੁਆਰਾ ਰੂਸ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ: 15 ਫਰਵਰੀ 1918 ਨੂੰ ਰਾਬਿੰਸ ਦੁਆਰਾ ਪੈਟ੍ਰੋਗ੍ਰਾਦ ਤੋਂ ਇਕ ਟੈਲੀਗਰਾਮ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਅੰਦਰ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਦੇ ਡੇਵਿੰਸਨ ਨੂੰ (ਵਿਲੀਅਮ ਥੌਮਸਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜਣ) ਭੇਜੀ ਗਈ, ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ, ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹ ਨਵਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਰੂਸ, “ਜਰਮਨ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ” ਸੰਯੁਕਤ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲ ਮੁੜ ਜਾਏਗਾ। ਰਾਬਿੰਸ ਅਨੁਸਾਰ, “ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰੇਲ-ਮਾਰਗਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਗਠਨ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ, “ਵਪਾਰ ਤੇ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਪੁਨਰ-ਗਠਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਉਦਾਰ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਲਾਹ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਉਹ ਜਰਮਨੀ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ, ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੀ ਇਸ ਰੱਸਾਕਸ਼ੀ ਕਾਰਨ ਇਕ ਪਾਸੇ, ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਕਤੀ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜਦੂਤ ਫਰਾਂਸਿਸ) ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਬਿੰਸ, ਥੌਮਸਨ ਅਤੇ ਸੈਂਡਸ ਜਿਹੇ ਕਰਜ਼-

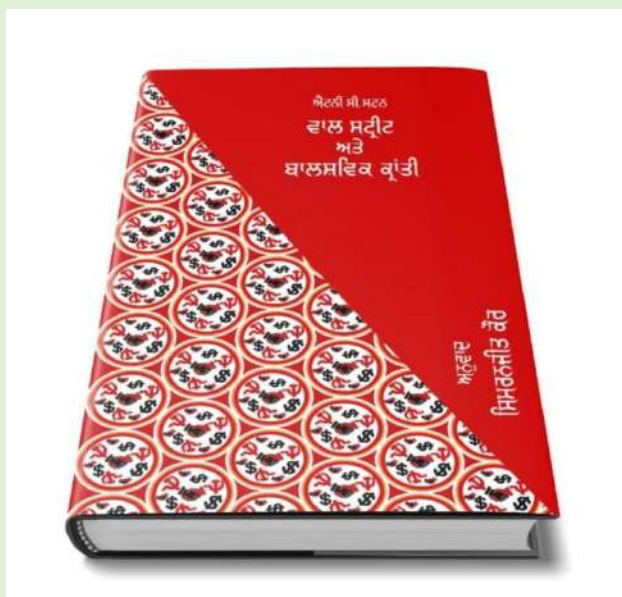
ਦਾਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਲਾਂਸਿੰਗ ਤੇ ਮਾਈਲਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸੈਨੇਟਰ ਓਵੇਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।

ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. Max Hoffman, *War Diaries and Other Papers* (London: M. Secker, 1929), 2:177.
2. Z. A. B. Zeman and W. B. Scharlau, *The Merchant of Revolution.. The Life of Alexander Israel Helphand (Parvus), 1867-1924* (New York: Oxford University Press, 1965).
3. Z. A. B. Zeman, *Germany and the Revolution in Russia, 1915-1918. Documents from the Archives of the German Foreign Ministry* (London: Oxford University Press, 1958), doc.5.
4. ਉਹੀ.
5. ਉਹੀ. ਪੰਨਾ 6, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 6, ਫਿਸਟੋਨਿਅਨ ਅਤੇ ਕਸਕੁਲਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ.
6. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 92, ਅੰਕ 3.
7. U.S., Committee on Public Information, *The German-Bolshevik Conspiracy*, War Information Series, no. 20, October 1918.
8. *New York Evening Post*, September 16-18, 21; October 4, 1918. ਇਹ ਦਿਲਚਸਪ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਵੀ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਨਹੀਂ, ਬਾਲਸ਼ਵਿਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਉੱਪਰ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਹੈ.
9. George F. Kennan, "The Sisson Documents," *Journal of Modern History* 27-28 (1955-56): 130-154.
10. John Reed, *The Sisson Documents* (New York: Liberator Publishing, n.d.).

11. ਇਹ ਭਾਗ ਸੈਕਸ਼ਨ: 861.00 (ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਦਸ਼ਮਲਵ ਫਾਈਲ) ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੁਰਾ-ਲੇਖ ਦੇ ਨੰਬਰ 10 ਅਤੇ 11, ਮਾਈਕ੍ਰੋ 316 ਅੰਦਰ ਉਪਲਬਧ.
12. U.S. State Dept. Decimal File, 861.00/1117a. ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਇਤਾਲਵੀ ਰਾਜਦੂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ
13. ਆਰਥਰ ਬੁਲਾਰਡ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਿੰਸਟਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ.

ਨੋਟ: ਇਹ ਲੇਖ ਐਂਟਨੀ ਸੀ. ਸਟਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ “ਵਾਲ ਸਟਰੀਟ ਤੇ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ” ਦੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਕੋਰ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ “ਵਾਲ ਸਟਰੀਟ ਅਤੇ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ” ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਮਹੀਨੇ Rethink Publisher ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Colonization of Thought: State Propaganda in Television, Movies and Web Series

Gurwinder Kaur
Assistant Professor
Government College Ropar

Starting with an archaic Doordarshan to Dish TV, umpteen web channels and digital media platforms- the Indian television has, to use a cliché, come of age. With hundreds other in the pipeline, the momentum is far from setting into inertia. The ambit of satellite TV and its 24x7 nature has revolutionized the whole digital scenario. The constant relay of information has redefined the contours of the viewers' reception and the content makers' intent from the regular political, social, sports and related fare; the digital media has reshaped the concept of information and entertainment. More precisely, it is infotainment and propaganda on a roll. Critically, the trend could be assumed as plain sensationalism fuelling stories for TRPs, views and hits. What started as a ripple effect to boost TRPs , likes and views, has now cascaded into a chain reaction with every form of content- movies, web series and short films on the channel using the sensationalism and imparting its viewers with what Jean Baudrillard called 'Hyper reality' to raise its popularity index and deliver the state agenda.

In the postmodern philosophy and semiotics, the term hyper reality in its very simplified character is 'proxy-reality' or 'absence of reality'. It attributes the inability of consciousness to distinguish real from unreal, particularly in technologically advanced postmodern cultures- a world where a multitude of media can radically shape and filter the original event or experience being depicted. Earlier the hyper reality with which ones were familiar made a sense of superhuman phenomenon within the approach of every individual. The desires were limited to conquering the land or sea that were in front of the people. Contrarily, In the case of the postmodern individual, the horizon of desire has widened infinitely. Frederic Jameson has explained the features of limitless desire caught in power dynamics and the newly evolving market in the world.

On the surface level, the primary function of social media is to amuse, entertain, and inform, and to inculcate individuals with the values, beliefs, and codes of behavior that will knit and situate them into the fabric of institutional structures of the larger society. In the global scenario of concentrated wealth and major conflicts of interests in context of class, communal and commercial domain, the state requires systematic narrative to elicit the values that the state requires in its subjects and thus cinema and mass media come up as important tools in spreading totalitarian propaganda and pushing forward the agendas of the state, serving as what

Louis Althusser termed as Ideological State Apparatus of the state.

In popular belief, something can be termed as a piece of propaganda if it involves the disinformation that the state knowingly pushes onto the public in order to sway public opinion. However, while there are certainly many cases that second the current statement, yet this alone does not truthfully manifest the intricate nature of propaganda. Scholars like Jason Stanley interestingly points out- “the false messages of the propaganda often reflect the true beliefs of those in power”. The Internet and the independent platforms like that produce and deliver the digital content like movies , web series, and short films has become a key medium for disseminating propaganda in all forms, mediums and flavors routinely conflating entertainment, information and persuasion.

Manufactured spaces in media construct "information bubbles" via mechanisms like algorithmic capitalism seeking control over the ideologies of consumers by shelling them with the bits and pieces information that ascribes to a particular wing whilst depriving them of objectivity. Mass media is subjective and influential in its content that it feeds to its customers and in the backyard, this content is navigated by the state, thus causing ideological polarization.

Post 1917 revolution, Soviet films flooded the screen with fanatical conviction. Gradually, however, the pictures became inert, and during the

Stalin regime- in the 1930's and '40s, the renowned directors including Eisenstein and Aleksandr Dovzhenko worked under severe restraints. Nazi Germany produced its own brand and flavor of propaganda in the 1930's, the most striking being Leni Riefenstahl's *Triumph des Willens* (1936; *Triumph of the Will*), a startling show of a huge Nazi rally that had in effect been staged for the film made about it.

For the most of the films the objective was not to glorify the Nazis but to demonize, dehumanize and criminalize the vulnerable races—particularly Jews. Goebbels even released special instructions on how such movies were to be presented. Following these instructions, a brochure that announced the release of the anti-Semitic film *Jud Süss* (“Süss, the Jew”) claimed it was “historically accurate”.

John Locke conceived mind as a ‘*Tabula Rasa*’ unless it is inscribed with something. This process of inscribing constitutes experience and this experience consists of the world of images in circulation. Religious, linguistic and even gender identities are determined this way.

Deliberating further on the concept of Ideological State Apparatus it is pertinent to beware of the trends these apparatus serve:

- Institutionalization of communal politics
- Reinforcement of Revivalism of a particular race and religion
- Institutionalization of political violence

- Communalization of the state apparatus, especially the police and para-military forces

These inferences are no longer naïve deductions , one wonders over the fact the how could a literate and civilized German Society could be polarized in the name of killing of millions of Jews who were termed as ‘racially impure’! The holocaust started with Nuremberg Laws how did it end with Gas Chambers. Digging deep one finds how the narrative of ‘Jews-Enemy of Germany’ initiated by Nazi Propaganda machinery contributed in psychological programming of the common people at the Mass-level. That was achieved with propagating little lies at pan level. ‘Big Lie’ as (Hitler)called it in his autobiography *Mein Kampf* was the most lethal weapon in the propaganda machinery.

“Use of a lie so ‘colossal’ that no one would ever believe that someone could have the impudence to distort the truth so infamously”

Shakespeare’s sixteenth century play ‘*The Merchant of Venice*’ demands particular attention in this context attention for the extremely greedy and inhumane portrayal of a Jewish character named Shylock. This play was made to serve a powerful tool for Nazis in fulfilling their anti-Semitic agenda. Years from 1933 to 1939 record more than 50 stage performances of this play in Germany. It was used to stereotype, demonize and discredit Jews in public, and to stimulate anti-Semitic sentiments in Nazi Germany and it

actually proved effective. Joseph Goebbels instructed the play to be staged with dramatic methods such as lights, dialogues; music, etc. to make Jews look even more disgusting on the stage.

The famous American historian Daniel Goldhagan, in his book *Hitler's Willing Executioners*, claims that the German people were completely anti-Semitic and that they were collectively responsible for the Third Reich massacre. According to him, the Nazi propaganda had convinced the German population that the Jews were Germany's mortal enemies and that their extermination was a great act to protect humanity. It was probably the result of propaganda that when Hitler told his SS commanders and other officials, "We have the moral right, we have the duty to destroy these people, who wanted to destroy us."

Nowadays, the great lie of propaganda has been replaced by the name "Narrative", which is in fact a Euphemism. Narrative is a buzzword used in today's media context. This means depicting an event, situation, or sequence of events in such a way that it represents or promotes overarching interests, aims or values. Recently, the web series "*Patal Lok*" on Amazon Prime got some eyebrows raised for its portrayal of Sikh Identity. Broadcasting plays a potential role in determining and formulating the behavior of the people. From long media has been grooming the political attitude, consumer behavior, social relations and psychological attributes of its public through

different programmes that demonize particular races, communities and presenting them as 'Other'. Hence normalizing and universalizing the behavior of hatred spite against the 'othered' communities. The effects may be manifest (mob lynching) or latent, what Jacques Lacan has described as individual subjectivity.

In India during the 1980's the mega serials on Doordarshan (TV), like *Ramayana* and *Mahabharata* were broadcasted with an objective to reinforce values of Indian Culture. The *Discovery of India* and *Chanakya* also served the same function. The modern values of nationalism, national integration were wedded to the traditional virtues of patriotism, loyalty and sacrifice for one's nation. Television/cinema/web-series proved to be an effective medium to disseminate these ideas through films, serials, plays, songs and currently trending web series. A number of tele-films, serials relating to Punjab and its crises were sponsored by the Government and other agencies depicted the centuries old communal solidarity between Hindus and Sikhs. These measures were intended to obtain two main objectives:

- Sikh religion does not subscribe to fundamentalism
- Hence the terrorists as fundamentalists are not Sikhs (Singh)

Thus, diluting the spirit of the people of Punjab and reducing them to the problem creators. Theodor Adorno had said, "If fear and destructiveness are the major emotional sources of

fascism, Eros belongs mainly to democracy.” Both jingoistic nationalism and capitalism thrive on paranoia and insecurity. Michel Foucault has remarked, “Power is tolerable only when a good deal of its workings are concealed. Its efficiency is proportional to degree of concealment.” (Foucault) And this concealed agenda is fed to people in a subtle manner through the cinematic mediums. So that the state has been exalted to such a level that its conduct becomes unquestionable and unaccountable to its people in whose name it is constituted.

Digital Media Platforms serve as the most powerful trans-national ideological apparatus worldwide. To put forward in Karl Marx’s words ruling ideas are the ideas of the masses. And that makes it mandatory for the ruling class to always require ideological domination over the subjects of its state, and in the current world context transnational capital is becoming a new reality. In views of Earnest Mandel, the late capitalism is high capitalism where not only the wealth and money but also images are in circulation. Transnational media corporations are manufacturing consents through their productions to tamper the public opinion and thus shrinking as an ideological tool in the hands of neocolonialism. Through the calculated broadcasting of lies and half-truths, transnational media institutions are marginalizing and demonizing the particular communities and races.

To sum up, it would not be unfair to say that today, “everything is coercive,” as Rushkoff

has put it. One can only advocate the better understanding of the nature and scope of propaganda that surrounded us everywhere, both past and present. Only this can assure an effective combat to this trend and the state.

Bibliography

- Althusser, Louis. "Ideology and Ideological State Apparatus." (1970).
- Baudrillard, Jean. Simulacra and Simulation . Los Angeles: Semiotext, 1983.
- Bernays, E. Crystallizing Public Opinion. New York: Boni and Liveright, 1923.
- Foucault, Michel. The Will to Truth. A. Sheridan, 1990.
- Goldhagan, Daniel. Hitler's Willing Executioners. New York City: Alfred A. Knopf , 1996.
- Hitler, Adolf. Mein Kampf. Germany: Franz Eher Nachfolger GmbH, 1939.
- Mandel, Ernest. Late Capitalism . Verso, 1975.
- Shakespeare, William. The Merchant of Venice . United Kingdom : Oxford University Press, 1979.
- Singh, Birinder Pal. Violence as a Political Discourse . Shimla : Indian Institute of Advance Studey, 2002.
- Zemen, A.B. Nazi Propaganda. Oxford University Press, 1964.

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਰੋਕਾਰ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਕਰਨਾਲ
ਖੋਜਾਰਥੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਲੋਕਾਂ, ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਇਕੱਤਰੀਕਰਣ ਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਕੱਤਰੀਕਰਣ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਸਾਰਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੇਂ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀ ਗਤੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਰੂਪ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਪਰਿਣਾਮ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ। ਬਲਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਕਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਸਾਡੀ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਖੁਰਾਕ, ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਉਪਰ ਬਹੁ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਸਾਡੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ

ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸੋਚ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਜਿਵੇਂ: ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸਨੇ ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਸਮਰਾਜਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਉੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਜਿਹਾ ਹਮਲਾ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਸਵਾਲ ਬਣਕੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ 'ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਖੋਹਣ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀ ਆਧਾਰਿਤ ਮਹਾਂ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿਚ ਬੰਨਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ।

ਸਮਾਜਿਕ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ

ਨਵ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅੱਤਵਾਦ ਦੀ ਅਸੁਰੱਖਿਆ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਸੁਰੱਖਿਆ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਡਰ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਵ-ਨਿੱਜਵਾਦ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਉਸ ਦੇ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਚੀਆਂ ਵੀ ਅਕਸਰ ਸਮੂਹਿਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸੋਚ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ

ਰਵੱਈਏ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਪਰਕ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਸੁਭਾਅ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਲੋਕ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਬਜਾਇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ।

ਅੱਜ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਘੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਟੁਟਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੈਤਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦੇ ਸੀ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੀੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਰਵਾਇਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਲਵ ਮੈਰਿਜ ਅਤੇ ਅੰਤਰਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਵਕ੍ਰਿਤੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਤੀਜਨ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਲਾਕ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਔਰਤ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਧੀਨਤਾ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੋੜ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਉਪਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿੱਜਵਾਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਇੰਨੀ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਂਗ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਅੰਤਰ ਸਨ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨੇ

ਇਸ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੈਲੀ ਪੱਛਮੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੇ ਢੰਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚੰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਪਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਧੋਤੀ-ਕੁੜਤਾ, ਸੂਟ, ਸਾੜੀ, ਅਜਿਹਾ ਦੁਰਲਭ ਪਹਿਰਾਵਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਡਾ. ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ 'ਇਸ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ, ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੇਲ ਜੋਲ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧਾਇਆ ਹੈ।'

ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੁਣ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਥਾਨਕ ਖਾਣੇ ਦੀ ਸੰਕੀਰਨ ਸੋਚ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਦਿਖਾਵੇ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਸ਼ੌਂਕ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਕਾਰਨ ਨਸ਼ਿਆ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਗਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਲਈ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰਾ ਰਵੱਈਆ ਅਪਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਭਾਰਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਾਰੋਬਾਰ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ਰੱਖੀ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

15% ਦੇ ਲਗਪਗ ਹੈ। ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਬਜ਼ਾਰੂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਉਤਾਰ-ਚੜਾਅ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਵੱਧ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੇਚੇ ਗਏ ਬੀਜਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਬਲਕਿ ਇਸਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨਾਜ, ਖੰਡ ਆਦਿ ਦੀ ਕੋਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤੀ ਤਿਉਹਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਬਹੁਤ ਲੰਬੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ 'ਮਦਰਸ ਡੇਅ', 'ਫਾਦਰਸ ਡੇਅ', 'ਚੌਕਲੇਟ ਡੇਅ' 'ਵੈਲੀਨਟਾਈਨ ਡੇਅ' ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰਿਕ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਲਾਭ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਕੀਮਤ ਵਿਚ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁਧਾਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਵੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸਰੀਰ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ਼ਾ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸੀ ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਟਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ 1991 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਨਿਜੀਕਰਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਜੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪਸਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮਹਿੰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲਪੇਟ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤੀ ਗਿਆਨ ਅਧਾਰਤ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਥਾਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਣ ਕਾਰਨ ਪੂਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਦੀ ਨਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਹੈ। ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੰਚਾਰ ਤਕਨੀਕ ਰਾਹੀਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਈਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅੰਦਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਬਦਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਧਾਰਿਤ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੌਰ ਵਿਚ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਹੱਥੀ ਕਿਰਤ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਮਾਤਰ ਹਨ, ਜੋ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨ ਹਰ ਹੀਲਾ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਰਵਾਸ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾੜੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ। ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਰੋੜਾਂ ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਲਾਉਂਦੇ

ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਰੂਪ ਬਦਲ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਮੰਨ ਕੇ ਖੁਦ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਪਸਾਰ ਨਾਲ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇੜਤਾ ਨੂੰ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਆਸ਼ਕੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਆਸ਼ਕੀ ਇਸ਼ਕ ਮਿਜਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵਸਤੂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਕਾਮ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੱਕ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੰਨਗੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਬਹੁਤ ਲੰਬੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਮੰਗ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਵੀ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਤੀਜਨ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਾਦ-ਯੰਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਉੱਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡੀ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੈ। ਅੱਜ 'ਫੇਸਬੁੱਕ', 'ਵਟਸਐੱਪ' ਵਰਗੀਆਂ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਈਟਾਂ ਉੱਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਟਾਈਪ ਕਰਨਾ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ ਨਾਲੋਂ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸੁਖਾਂਤਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਰਤ ਦੀ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਹਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵਪਾਰਕ ਸੰਬੰਧ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਫ੍ਰੈਂਚ, ਚੀਨੀ ਅਤੇ ਜਪਾਨੀ ਵਰਗੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਮੰਗ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੇ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟਾ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਰਾਹੀਂ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਰਸਮੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਕਿਰਤ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਘਰੇਲੂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਕਦਮ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ।

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਰਾਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ । ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਇਕੱਲਿਆਂ ਕੋਈ

ਪਰਿਵਾਰਕ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਹਰ ਫੈਸਲਾ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਜੇ ਵੀ ਇਹ ਭੇਦਭਾਵ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਕੋ ਕੰਮ ਲਈ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਲਿੰਗ ਅਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਰਿਹਾ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਹ ਉਦੋਂ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ ਦਾ ਭਾਰੂ ਅਸਰ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕਤਾ 'ਤੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਮੀਰ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾਵੇ ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖ ਸਕੇ।

ਸਹਾਇਕ ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ

1. ਡਾ. ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਵਿਸ਼ਵ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2003, ਪੰਨਾ -36
2. ਡਾ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ, 'ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ
3. ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਰਿਪੇਖ
https://sg.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/104006/4/04_chapter%201.pdf
4. ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ
<https://shodhganga.inflibnet.ac.in/jspui/bitstream/10603/254529/1/010%20chapter%20-5.pdf>
5. The effect of globalization of India
<http://ignited.in/I/a/78883>
6. <https://www.google.co.in/amp/s/www.civildaily.com/impact-of-globalisation-on-india/amp/>
7. White.B. (1996). Globalization and the child labours broken .Journal of international development Vol.8

ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਦੇ ‘ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ’ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ- ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ: ਇਕ ਅਧਿਐਨ

ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ,
ਕੋਸ਼ਕਾਰੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ,
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।
ਸੰਪਰਕ: 9023301911

ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਮਾਲਵਾ ਭੂ-ਖੰਡ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਫਲ ਤੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਨਾਟਕਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਿਰਸਾਨੀ, ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਆਰਥਕ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਬੜੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੇ ਨਾਟਕੀ ਜੁਗਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਉਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਮਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਘਰੋਗੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਆਰਥਕ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਲਸਰੂਪ ਉਸ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਤਸਵੀਰ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਉਘੜਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਪਾਤਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਉਤੇ ਅਭੁੱਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਔਲਖ ਦੇ ਨਾਟਕ ਛੋਟੀ ਕਿਰਸਾਨੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀਹੀਣ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਆਰਥਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਬੇਬਸੀ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਔਲਖ ਦੇ ਨਾਟਕ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਦੋਨਾਂ

ਵਰਗਾਂ ਵਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਮਾਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ:

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਟਕ ਯੁਵਕ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਫ਼ਲਤਾ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨਾਟਕ ਘੱਟ ਸਮੇਂ, ਘੱਟ ਖਰਚ ਤੇ ਘੱਟ ਪਾਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਜਿਥੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪਾਠਕ/ਦਰਸ਼ਕ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਔਲਖ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੇ ਹੀ ਪਾਠਕ/ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿਚਿਆ ਹੈ।”¹

ਨਾਟਕ 'ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ' ਔਲਖ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਨਾਟਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਲਘੂ ਰੂਪ 'ਤੂਤੀ ਵਾਲਾ ਕੋਠਾ' ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਵੱਡਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। 'ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ' ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਔਰਤ, ਇਕ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ: 'ਘਰ ਦੀ ਨਾਰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨੀ ਭਰਾਵੇਂ ਜੂਨਾਂ'। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਅਰਥ ਪੂਰਨ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਉਭਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚੋਂ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਬਾਹਰੇ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ

ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਵੇਰਵਾ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

1. ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ

ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਦੇ ਨਾਟਕ 'ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ' ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਚਨਾ(ਜੱਟ) ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਜਾਤ ਦੀ ਝਿਊਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚਨਾ ਜੱਟ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕਾਰਨ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਭੰਗਾ ਵਿਆਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦੀ ਔਰਤ ਨਾਲ ਵਿਆਹਿਆ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਬਚਨੇ ਦੇ ਟੱਬਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਨਾਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। 30 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਬਚਨੇ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸਾਕ ਲੱਭਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਝਿਊਰੀ ਦੀ ਔਲਾਦ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਬਚਨੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਦੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜੈਕੁਰ (ਬਚਨੇ ਦੀ ਪਤਨੀ) ਨੂੰ ਝਿਊਰੀ ਦੀ ਝਿਊਰੀ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਜੱਟ ਨਾਲ ਵਿਆਹੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ। ਇਹ ਸਮੁੱਚਾ ਨਾਟਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚਲੇ ਪਾਤਰ ਬਚਨੇ ਅਤੇ ਜੈਕੁਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਆਰਥਕ ਸਥਿਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਬਚਨੇ ਅਤੇ ਜੈਕੁਰ ਦਾ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਹੋਣਾ ਵੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਜੈਕੁਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਜਮਾਤੀ ਵੰਡ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ

ਤੋਂ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਉਹ ਜੋ ਲੁਟਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜਗੀਰਦਾਰ, ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਪੂੰਜੀਪਤੀ ਆਦਿ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਲੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਕਿਸਾਨ, ਕਾਮਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਆਦਿ ਪ੍ਰੰਤੂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਵਰਗ ਵੰਡ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਹੋਰ ਵੰਡ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਇਹ ਵਰਗ ਵੰਡ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕਾਰਨ ਜੋ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਅਤੇ ਪੀੜਾ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਨੇ ਭੋਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਕਟ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗ ਨੇ ਨਹੀਂ ਭੋਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀ ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ' ਨਾਟਕ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਨਾਟਕ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਪਾਤਰ ਜੈਕੁਰ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਹੋ ਕੇ ਜੱਟ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਬਚਨੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਪੁਗਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਮਾਜ ਕੇਵਲ ਜੈਕੁਰ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਚਨੇ ਦੇ ਭਰਾ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਖੁਦ ਬਚਨੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸਨੇ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਔਰਤ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਿਆ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਅਤਿ ਪੀੜਤ ਵਾਲੀ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

“ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਸੁਚੇਤ ਤੌਰ ਤੇ ਔਲਖ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਔਰਤ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਹ ਮੁੱਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ‘ਔਰਤ’ ਤੋਂ ਵੀ ਵਡੇਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜਕ ਸਰੰਚਨਾ ਦੀ ਮੂਲ ਚੂਲ ਹੈ।”²

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਕੂਰ ਅਤੇ ਬਚਨੇ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਖਾਮਿਆਜ਼ਾ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਲਸਰੂਪ ਭੰਗਾ ਅਤੇ ਬਚਨੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨੇ ਨਾਟਕ ‘ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ’ ਵਿਚ ਜੈਕੂਰ ਅਤੇ ਬਚਨੇ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ:

“ਮਰਾਏ:। ਬਸ ਤੇਰਾ ਤੇ ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਅੜਿਕਾ ਮੂਹਰੇ ਆ ਅੜਦੇ। ਅਖੇ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਪੁਛੂ ਕੀ ਦਸਾਂਗੇ? ਬਈ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਂ..... ਬਦਨਾਮੀ ਆਲੀ....

ਜੈਕੂਰ: (ਹਤਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਤਿੜਕਦੀ) ਕੁੜੇ ਤੀਹ ਸਾਲ ਹੋ-ਗੇ ਮੈਨੂੰ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਵਸਦੀ ਨੂੰ, ਅਜੇ ਮੈਂ ਝਿਊਰੀ ਰਹਿਗੀ।”³

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਇਕੋ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਣਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਔਰਤ ਪਾਤਰ ਮਿੰਦੇ ਜੋ ਕਿ ਨਾਹਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਭੰਗੇ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭੰਗਾ ਉਸ ਦਾ ਵੱਧ ਮੁੱਲ ਤਾਰ ਕੇ ਵਿਆਹ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਾੜੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਕਾਰਨ ਮਿੰਦੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਨਾਹਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਅਜੇ ਵੀ ਨਾਹਰੀ ਲਈ ਹੀ ਤੜਫਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ

ਨਾਹਰੀ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਣਾਏ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਨਾਹਰੀ ਕੋਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਟੁੱਟ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਵੇਗ ਜਾਂ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਹਰੀ ਕੋਲ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ:

“ਮਿੰਦੇ: ਕਈ ਵਾਰ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੜੀ ਚੰਦਰੀ, ਬੁਰਿਆਈ ਉਠਦੀ ਐ ਨਾਹਰੀ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਬਈ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਬੀਹੀਆਂ ਵਿਚ ਦੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸਿੱਧੀ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆ ਵੜਾਂ.... ਫਰ ਫੇਰ.... ਫੇਰ ਮੇਰੀ ਦੇਹ (ਨਾਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਪਟਣ ਲਗਦੀ ਹੈ) ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਐ।”⁴

ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੰਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। 'ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ' ਨਾਟਕ ਦਾ ਜੇਕਰ ਕੇਂਦਰੀ ਥੀਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸੰਕੇਤ ਨਾਟਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਚਾਰੇ ਬੋਲਾਂ 'ਘਰ ਦੀ ਨਾਰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨੀ ਭਰਾਵੇ ਜੂਨਾਂ' ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਦੀ ਨਾਰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਮਰਦ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਪੂਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਨਾਲ ਮਰਦ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਨਾਤਾ ਭਵਿੱਖ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਗੰਢ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਉਦੋਂ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕਾਰਨ ਔਰਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਮਰਦ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਾ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ' ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਜੈਕੁਰ ਮਰਾਝੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦੀ ਕੋਈ ਔਰਤ ਜਾਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਵੱਡੀ ਜਾਤ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾ

ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜੇਕਰ ਉੱਚ ਜਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਗਲਤ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਕ ਪਾਸਤ ਸੋਚ ਵਿਰੁੱਧ ਜੈਕੂਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬੋਲ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ

“ਮਰਾਝੋ: ਉਹ ਠੀਕ ਐ ਅੰਮਾ ਜੀ ਪਰ ਵਚਾਰ ਤਾਂ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਧੀ ਉਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨੂੰਹ....।

ਜੈਕੂਰ: ਹੋਰ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੀ ਹੁੰਦਾ? ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਮਿਹਰੂ ਤੇ ਮਿਹਰੂ ਦੀ ਨੂੰਹ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦਾ ਨੀ ਪਤਾ? ਅਹੁ ਭਾਉਅ ਦੀ ਦਰਸੇ ਜਦੋਂ ਘਾਦੇ ਮਜ਼ਬੂਬੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਫੜੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਭਾਂਡਾ ਛੇਕਤਾ ਸੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਉਆਂ ਦਾ? ਤੂੰ ਇਕ ਛਡ ਤਿੰਨ ਕਰੀ ਬੈਠੀ ਐ ਤੈਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਤਾ ਪਿੰਡ ਨੇ?”

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਆਰਥਿਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਕਾਣੀ ਵੰਡ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਲਈ ਇਕ ਸਰਾਪ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਗ ਵੰਡ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਇਕ ਸਾਧਨ ਸੰਪੰਨ ਲੋਕ ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਅਰਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਮੁੱਢਲੇ ਸਾਧਨ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨੇ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੂਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਛੋਹਿਆਂ ਹੈ। ਡਾ. ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ:

“ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਰਥਕ ਹੀਣਤਾਂ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਔਲਖ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ

ਹੈ। ਜਿਵੇਂ: 'ਸਾਤ ਬੇਗਾਨੇ' ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ।"⁶

ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਆਰਥਿਕ ਹੀਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਦਾਹਰਣ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨੇ ਨਾਟਕ 'ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ' ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:
“ਭੰਗਾ: ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਨੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ! ਥੋਡੇ ਅੱਗੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੱਥ ! ਮੇਰੇ... ਜਿਹੜੇ ਚਾਰ ਭਾਂਡੇ ਬਚਦੇ ਐ, ਦਿਉ ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

ਜੈਕੁਰ: ਨਹੀਂ ਤਾਂ?

ਭੰਗਾ: ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਪਤਾ ਈ ਐ, ਝੱਜੂ ਪਉ, ਪੰਚੈਤ ਕੱਠੀ ਹੋਉ।

ਜੈਕੁਰ: (ਖਰੀ ਹੁੰਦੀ) ਐ ਫੇਰ ਪੂਰਾ ਹਸਾਬ-ਕਤਾਬ ਕਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਨੀ ਅੱਡ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ।

ਭੰਗਾ: ਹਸਾਬ-ਕਤਾਬ? ਬੁਰਕੀ ਟੁੱਕ ਦੀ ਤੇ ਦੋ ਗਿੱਠਾ ਤਨ ਦੇ ਲੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤਾ ਈ ਕੀ ਐ?

ਜੈਕੁਰ: (ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ) ਅਜੇ ਦਿੱਤਾ ਈ ਕੁਛ ਨੀਂ ਬਗਾਨੀ ਧੀ ਦੀ ਦੇਹ..."⁷

ਜੈਕੁਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਖਰੀ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟੀ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੀ ਉਸ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਚਨਾ ਅਤੇ ਭੰਗਾ ਇਕ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਸਮਝੋਤੇ ਰਾਹੀਂ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਨਿਭਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਭੰਗਾ ਇਸ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਸਮਝੋਤੇ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚਲੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦਾ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਰਥਿਕਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪੈ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਰਥਿਕਤਾ ਕਾਰਨ ਭੰਗਾ ਅਤੇ ਨਾਹਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਸੇ ਲਈ ਜੈਕੁਰ ਭੰਗੇ ਨਾਲ ਵੀ

ਸਮਝੋਤੇ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੰਡੀਆਂ ਪੈਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤੇ ਡੰਗ ਟਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਚਨਾ ਅਤੇ ਨਾਹਰੀ ਆਪਣ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਈ ਜਾਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੈਕੂਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਉਰ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖ ਕੇ ਨਿਭਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੋਖੀਆਂ ਦੀ ਚੁੱਕ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਚਨੇ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਭੰਗਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਕਲੇਸ਼ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਹਰੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਵੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਣ ਤੇ ਨਾਹਰੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈ ਅੱਧੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਰਾਸ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਔਰਤ ਜਿਹੜੇ-ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਝੋਤੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਛੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

2. ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ

ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਲੋਂ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਜੋ ਰਵੱਈਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਟੀਆ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਲੋਂ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਕਾਰਨ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ ਹੰਡਾਉਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਟਕ ਦੇ

ਪਾਤਰ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਬੜੀ ਯਥਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। 'ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ' ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਜੈਕੂਰ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੈਕੂਰ ਝਿਊਰੀ ਜਾਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਔਰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਉਸ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੱਟ(ਬਚਨਾ) ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਦਲਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਕਲੰਕ ਧੋਅ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦਿਉਰ ਭੰਗਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਤ ਦੀ ਝਿਊਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ:

“ਜੈਕੂਰ: (ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ) ਅਜੇ ਦਿੱਤਾ ਈ ਕੁਝ ਨੀ ! ਬਗਾਨੀ ਧੀ ਦੀ ਦੇਹ...

ਭੰਗਾ: ਅਵਦੀ ਉਕਾਤ ਦੇਖ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰ ਕੁੱਤੀਏ ਝਿਊਰੀਏ !

ਜੈਕੂਰ: ਭਜ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾਏਗਾ ਮਾਂ ਦਿਆ ਖਸਮਾਂ! ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ, ਬਾਹਰ ! ਪਹਿਲਾ ਅਵਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਸੁੱਚੀ ਕਰ, ਮਾਂ ਦਿਆ ਖਸਮਾਂ, ਦੇਹ!”⁸

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕ 'ਸੱਤ ਬੇਗਾਨੇ' ਵਿਚ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਰਗ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਤਕੜੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਅਪਮਾਨ ਦੇ ਪਾਤਰ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਜਾਤ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਣਾ ਲੈਣ। ਇਹੀ ਜਾਤੀ ਕੱਟੜਤਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜੈਕੂਰ ਨੂੰ ਤੀਹ ਸਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬਚਨੇ ਦੇ ਘਰ ਵਸੀ ਨੂੰ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ

ਝਿਊਰੀ ਮੰਨ ਕੇ ਇਕ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦੀ ਔਰਤ ਮੰਨ ਕੇ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਜੈਕਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਦਾ ਉਭਾਰ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨਾਟਕ 'ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ' ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

“ਜੇਕਰ: ਕੁੜੇ ਤੀਹ ਸਾਲ ਹੋ-ਗੇ ਮੈਨੂੰ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਵਸਦੀ ਨੂੰ, ਅਜੇ ਮੈਂ ਝਿਊਰੀ ਰਹਿਗੀ? ਹੈਥੇ ਕੰਜਰ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਿੱਤ ਖੇਤੀ-ਬੰਨੀ ਚੂੜੀਆਂ-ਚਮਿਆਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੋ ਖੇਹ ਖਾਂਦੇ ਐ ਉਦੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦੀ ਐ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆ ਜਾਤਾਂ। ਮੈਂ ਚਰੀਆਂ ਕਪਾਹਾਂ 'ਚ ਕੰਜਰ-ਖਾਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਧੀ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਆ ਵਸੀ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕੰਜਰਾਂ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਣ ਲਗ-ਪੇ !”⁹

ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਆਪਣੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਵੱਲੋਂ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਦੋਗਲੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਪਾਜ ਵੀ ਖੋਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉੱਚ ਜਾਤ ਦੇ ਲੋਕ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਨਾਲ ਖਹਿ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨੀਵੀਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਭਿੱਟੇ ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨੀਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬਧ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨਾਟਕ 'ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ' ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਨੂੰ

ਸਮਾਜ ਦੀ ਚੋਗਲੀ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਖੁੱਲ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੀਤੀ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ' ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਤਮ, ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਟਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰ-ਜਾਤੀ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਬਾਹਰੇ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਯਥਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਾਟਕ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਿਰਜ ਕੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ-ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਘੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 'ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ' ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਣਹੋਇਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ-ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਮੂਲਕ ਧਰਾਤਲਾਂ ਤੇ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦਿਆ ਵਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਮੇਰੇ ਚੋਣਵੇਂ ਇਕਾਂਗੀ ਅਤੇ ਲਘੂ ਨਾਟ-ਕਲਾ, ਪੰਨਾ-11
2. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-77
3. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ, ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ, ਪੰਨਾ-41
4. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-23
5. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-42

6. ਅੱਛਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ, ਪੰਨਾ-101
7. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸੰਪਾ.), ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਦੀ ਨਾਟ-ਭੂਮੀ, ਪੰਨਾ-122
8. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ, ਸੱਤ ਬਗਾਨੇ, ਪੰਨਾ-43
9. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-42

ਕੋਰੋਨਾ ਜੰਗ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ

ਭੂਮਿਕਾ

ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਸਿਰਸਾ (ਹਰਿਆਣਾ)

ਸੰਪਰਕ : 98784-47758

ਰੱਬ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਬਿਹਤਰੀਨ ਨਮੂਨਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ, ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਆਧਾਰ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੂਪੀ ਬਗ਼ੀਚੇ ਦੇ ਹਰ ਫੁੱਲ ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਧੂਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਔਰਤ।

ਔਰਤ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿਚ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ ਜੁਲਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਕਈ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 'ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ' ਦੀ 19ਵੀਂ ਪਾਉੜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ 'ਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ :

ਭੰਡੁ ਮੁਆ ਭੰਡੁ ਭਾਲੀਐ ਭੰਡਿ ਹੋਵੈ ਬੰਧਾਨੁ॥

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨੁ॥

ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਰਾਜਿਆਂ, ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਲਾ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਾੜੀ ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੋਚ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਔਰਤ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰਤ

ਹਸਤੀ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੰਬੰਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਈਦ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਨੇ ਇਸ ਗਹਿਰਾਈ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ “ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਕਤਾਲੀ ਮਾਵਾਂ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਵਾਂਗਾ।”

ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਥਨ ਸੱਚ ਸਾਬਿਤ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਏ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ, ਸੱਭਿਅਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਉਸ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀਆਂ ਜਨਣੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕਾਫ਼ੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰੀਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਭਾਰਤ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬੇਕਰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅੱਜ ਔਰਤ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਮਦਰ ਟੈਰੇਸਾ, ਸਰੋਜਨੀ ਨਾਇਡੂ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਅਰੁੰਧਤੀ ਰਾਏ, ਬਛੇਂਦਰੀ ਪਾਲ, ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ, ਕਲਪਨਾ ਚਾਵਲਾ, ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਪਾਟਿਲ, ਪੀ.ਟੀ. ਉਸ਼ਾ, ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਨਾਂਅ ਹਨ। ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਔਰਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੋਈ, ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਰਾਬਰ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਡਾਕਟਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਪਾਇਲਟ ਹਰ ਆਸਾਨ-ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਚਨੌਤੀਪੂਰਨ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਛਲਾਂਗਾਂ ਵੀ ਮਾਰ ਆਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਦਿ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਵੀ ਲਗਵਾ ਲਈ ਹੈ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁੱਲੀਆਂ ਫ਼ਜ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਔਰਤ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ, ਔਰਤ ਜੋ ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈ, ਔਰਤ ਜੋ ਮਾਂ, ਭੈਣ, ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਅਤੇ ਧੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਲ-ਪਲ ਵਿਤਕਰੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ, ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਧੱਕੇ-ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਸਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਾਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :

ਔਰਤ ਨੇ ਜਨਮ ਦੀਯਾ ਮਰਦੋਂ ਕੋ,
 ਮਰਦੋਂ ਨੇ ਉਸੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀਯਾਂ
 ਜਬ ਜੀਅ ਚਾਹਾ ਮਸਲਾ, ਕੁਚਲਾ
 ਜਬ ਜੀਅ ਚਾਹਾ ਦੁਤਕਾਰ ਦੀਯਾ।
 ਮਰਦੋਂ ਕੇ ਲੀਯੇ ਹਰ ਜੁਲਮ ਰਵਾਅ
 ਔਰਤ ਕੀ ਲੀਏ ਰੋਨਾ ਭੀ ਖ਼ਤਾ
 ਮਰਦੋਂ ਕੇ ਕੀਯੇ ਹਰ ਐਸ਼ ਕਾ ਹੱਕ
 ਔਰਤ ਕੇਲੀਏ ਜੀਨਾ ਭੀ ਖ਼ਤਾ।

ਅੱਜ ਔਰਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੀ ਔਰਤਾਂ ਬੱਸ ਕੰਡਕਟਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੰਨ ਤੱਕ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਘਰ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਅੱਜ ਦੀ ਔਰਤ ਬੁਲੰਦੀ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੀ ਔਰਤ ਨੇ ਪੜ-ਲਿਖ ਕੇ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਔਰਤ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜੇ ਦਾਜ, ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਹੀਨ ਭਾਵਨਾ ਜਿਹੇ ਕਲੰਕਾਂ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਸੰਕਟ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਕਟ ਵੀ ਕੋਰੋਨਾ ਵਰਗਾ ਬੇਹੱਦ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਜਾਨਲੇਵਾ। ਦੌਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸੰਕਟਮਈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਦੌਰ ਅੰਦਰ ਇਕ ਔਰਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਆਫ਼ਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ।

ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਸਵੈ ਸੇਵੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੱਕ ਹੱਥੀਂ ਮਾਸਕ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵੰਡਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਮਹਿਕਮੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਔਰਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵੀ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਬਚਾਓ ਦੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਉਪਕਰਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਘਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ

ਪੂਰੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇਸ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਐੱਨ.ਜੀਓ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਲੰਗਰ ਵੀ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਕਾਰਜ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਦੌਰ ਅੰਦਰ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਵਾਲੇ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਘਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਜਿਹੀ ਜਮਾਂ ਪੰਜੂਜੀ ਨਾਲ ਘਰ ਖਰਚ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਔਰਤ ਦਾ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਹਲਾਤ ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਤੇ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਇਆ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਕ ਔਰਤ, ਮਰਦ ਦੇ ਸਮਾਨ ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣਾ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਔਰਤ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉਹ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ

ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਚੌਧਰੀ ਦੇਵੀ ਲਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਸਿਰਸਾ (ਹਰਿਆਣਾ)

ਸੰਪਰਕ: 98784-47758

ਪ੍ਰੋ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੁਪਰਿਚਿਤ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਸਨੇ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਫਿਲਾਸਫੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ) ਵਿਚ ਐੱਮ.ਏ. ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਵਧੇਰੇ ਪਾਠਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਪਾਠਕ ਅਕਸਰ ਉਹਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਫਰੈਂਚ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ, ਐੱਲ.ਐੱਲ.ਬੀ., ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸਾਇੰਸ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਛੋਟੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਦਰਜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਬ 38 ਵਰਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕੀ ਕਾਰਜ ਦੌਰਾਨ ਸੈਂਕੜੇ ਐੱਮ.ਫਿਲ ਤੇ ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਯੋਗ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕਪੂਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੜਾ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਪੂਰ ਦਾ ਜਨਮ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡ ਆਪੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ 6 ਮਾਰਚ, 1944 ਨੂੰ ਇੱਕ ਗ਼ਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। 1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝਾਗਦਾ ਹੋਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਬਾਲੇ ਮਗਰੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਆ ਕੇ ਵਸ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਪੂਰ ਲਗਭਗ ਢਾਈ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਾਤਾ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਲਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ 'ਚ ਸ਼ੌਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ, ਮੰਜੇ-ਪਾਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਕੰਮ, ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹਦੀ ਰੁਚੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਯੂਰਪੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰੋ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਨੇ ਆਲੋਚਨਾ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲਗਭਗ 16 ਵਾਰਤਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਐੱਮ.ਏ. ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਲਗਭਗ ਪੌਣੀ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਲਈ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਲਿਖਣਾ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਿਬੰਧ ਅਕਸਰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਕਬੂਲ ਹਨ।

ਪ੍ਰੋ. ਕਪੂਰ ਨਿਵੇਕਲੇ ਸ਼ੈਲੀਕਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਕਸ਼ੈਲੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ

ਵਾਲਾ ਵਾਰਤਕਕਾਰ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਵਾਂਗ ਕਪੂਰ ਕੋਲ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਜਾਦੂ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵੀ ਅਤੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਹਰੇਕ ਵਾਕ ਅੱਗੜ-ਪਿੱਛੜ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਕੰਨੀ ਫੜ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਰੌਚਕਤਾ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਉਸਦੀ ਵਾਰਤਕ ਬੱਸ ਉਸਦੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਸ਼ੈਲੀਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਪੂਰ ਦੀਆਂ ਵਾਰਤਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਢੁਕਵੇਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਹਿਮ ਪੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਹ-ਰਸਤੇ, ਅੰਤਰਝਾਤ, ਬੂਹੇ-ਬਾਰੀਆਂ, ਡੂੰਘੀਆਂ-ਸਿਖਰਾਂ, ਦਰ-ਦਰਵਾਜ਼ੇ, ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ, ਸੁਖਨ-ਸੁਨੇਹੇ, ਮਾਲਾ-ਮਣਕੇ ਆਦਿ ਸਿਰਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਢੁਕਵੇਂ ਗਿਆਨ-ਵਰਧਕ ਵਿਸ਼ੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਵਿਚਕਾਰ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਪਈ ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦਾ ਉਸਦੇ ਨਿਬੰਧ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਤੂੰ ਆਰ ਚੰਨ ਵੇ ਮੈਂ ਪਾਰ ਚੰਨ ਵੇ', ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸਦਾ ਨਿਬੰਧ 'ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਗੂੰਜ', ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦਾ ਨਿਬੰਧ 'ਇਕੱਤੀ ਐਤਵਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਮਹੀਨਾ', ਹੰਕਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਉਲੀਕਦਾ ਨਿਬੰਧ 'ਨਾਚੂ ਖਾਂ ਤੇ ਪਾਟੇ ਖਾਂ', ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਜਾਈਂ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਨਿਬੰਧ 'ਸੁੱਕ ਗਏ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ' ਆਦਿ ਨਿਬੰਧ ਆਪਣੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਆਕਰਸ਼ਕ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਵਾਂਗ ਅੰਦਰੋਂ ਵੀ ਗਿਆਨਮਈ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ।

ਹਰ ਚੰਗੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਣ ਸ਼ੈਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਾ ਭਾਵੇਂ ਇਕੋ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਹਰ ਲੇਖਕ ਦਾ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖਰਤਾ ਹੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਨਿਖੇੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ।

‘ਸ਼ੈਲੀ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਹੈ’ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਲੇਖਕ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨੁਹਾਰ, ਗੁਫਤਾਰ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹਰ ਲੇਖਕ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੂਜੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਫ਼ਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਇਹ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ। ਰੱਬ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਜੰਗਲ ਜੰਗਲ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋੜੇਹਿ

ਵਸੀ ਰਬ ਹਿਆਲੀਐ ਜੰਗਲ ਕਿਆ ਢੂੰਢਹਿ॥

ਇਕੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਇਉਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਣੀ

ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ

ਤੋਹੀ ਸੰਗ ਸਮਾਈ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਪੂਰ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਲੀਗਤ ਜੁਗਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਸਾਧਾਰਨ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਬੋਧਨੀ ਸ਼ੈਲੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰੀ ਸ਼ੈਲੀ, ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਜਾਂ ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੀਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਕਪੂਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਬੰਧ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਵਾਕ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

- ‘ਨਿੱਕੀਆ-ਨਿੱਕੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਥੱਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ।’

- ‘ਸੁਪਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬੁਝਾਰਤ ਹਨ।’

ਕਪੂਰ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ‘ਤੁਸੀਂ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ‘ਅਸੀਂ’ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਹਿਰਦ ਹੁੰਘਾਰੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੰਬੋਧਨੀ ਸੁਰ ਅਕਸਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਰਾਂ ਇਹ ਲੇਖਕ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪਛਾਣ-ਚਿੰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਕਲਾ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਸਿਰਜ ਕੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਮਈ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਜਾਂ ਸੰਵਾਦ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ :

ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਕੋਲ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਪਿਆ, “ਤੂੰ ਸੰਗੀਤ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਰੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਰੇਖਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਤੇ ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਰੇਖਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਤੈਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਹੁਣ ਰੱਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ।”

ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਭਾਵੇਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਥਾਕਾਰ ਜਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਿਬੰਧਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਥਾ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕਧਾਰਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਨੇਕਾਂ ਕਥਾ-ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵਿਰਸੇ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ

ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਅਨੋਖਾ ਰੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

“ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਸਾਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ : ਅੱਜ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਭੇਟਾ ਸੋਹਣੀ ਜਵਾਨੀ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਸਰਤ ਕਰੋ, ਗਤਕਾ ਖੇਡੋ, ਕਮਰਕਸੇ ਕਰੋ। ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਇਕ ਗੁਨਾਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੌਮ ਨੂੰ, ਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਤੁਹਾਡੀ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਚੰਗੀ ਜਵਾਨੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜੇ।”

ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਨੇ ਸਾਧਾਰਨ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ, ਸਾਹਿਤਕ, ਬਿਰਤਾਂਤਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਅਜ਼ਮਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਲਿਖਿਆ। ਉਹ ਜਿਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਮਨ ਵਿਚ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਨਿਵੇਕਲੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ੈਲੀਕਾਰ ਹਨ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ੈਲੀਕਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਫਲਾਣੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹਾਂ। ਉਹ ਬੋਲਣ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਲਾਊਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਹਾਂ, ਲੇਖਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਬੜੇ ਸਦੀਕ ਤੇ ਪੈਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਆਮ ਜਿਹੇ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਇੰਨੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕਾਵਿ ਪੰਗਤੀਆਂ :

“ਦੁਨੀਆ ਨੇ ਤਜਰਬਾਤੋ ਹਵਾਇਸ ਕੀ ਸਕਲ ਮੇਂ,

ਜੋ ਕੁਝ ਮੁਝੇ ਦੀਆ ਲੋਟਾ ਰਹਾ ਹੂੰ ਮੈਂ।”

ਇਹੀ ਗੱਲ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ, ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਪੰਨਾ 42
2. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ, ਡੂੰਘੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ, ਪੰਨਾ 99
3. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ, ਸੁਖਨ ਸੁਨੇਹੇ, ਪੰਨਾ 114
4. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ, ਬੂਹੇ ਬਾਰੀਆਂ, ਪੰਨਾ 20
5. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ, ਰਾਹ ਰਸਤੇ, ਪੰਨਾ 100
6. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ, ਖਿੜਕੀਆਂ, ਪੰਨਾ 119

ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਰੇਵ. ਜਾਰਜ ਲਿਓਨ ਪਾਇਕ ਸਿਨਿਰ

ਅਨੁਵਾਦ : ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੱਲ

ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਪਰਚਾ ਪੜ ਰਹੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮਸੀਹੀ ਹੋ ? ਮਸੀਹ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਮਸੀਹ ਵਰਗਾ ਹੋਣਾ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਮਸੀਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ? ਉਹ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ, ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੋਂ ਸੱਭ ਨੂੰ ਨਿਜ਼ਾਤ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ।

ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡਾ ਟੀਚਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਮਕਸਦ ਸਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਟੀਚਾ ਘਰ, ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਕ ਕਾਰ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਟੀਚਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਰੋਬਾਰ, ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੀਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਕਤਵਰ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੇਅਰਥ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੁਲੇਮਾਨ ਕੋਲ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਅਰਥ ਹੀ ਦੱਸਿਆ।

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਸਲੀ, ਸਥਾਈ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਸਿੱਖਿਅਤ ਹੋਣਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਬਾਈਬਲ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦਿਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਾਂਗ ਉਸਨੂੰ ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਚਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਚੰਗਿਆਈ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੁਰਾਈ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੀ ਰਾਹ ਹਨ ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭਵਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਸਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਹੀ ਆਖਰੀ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਘਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ।

ਇਕ ਰਾਤ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸਾਡੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਆਤਮਾ ਪਛਤਾਵੇ ਲਈ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਰੀਬ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਵੇਲੇ , ਨੇੜੇ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਘਰ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਤਾਬੂਤ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ। ਮੌਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਕ ਹੋਰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮਨਸ਼ੁਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, ਦੋਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮਰ ਗਏ । ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਾ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਥਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭਵਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬਾਈਬਲ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ, ਬੁਰਿਆਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੁਖ ਰਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਆਉਣ ਦਾ ਡਰ, ਬਿਮਾਰੀ, ਪਾਗਲਪਣ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦੀ ਮਾੜੀ ਕਿਸਮ ਹੈ। ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ, ਦੀਵਾਲੀਆ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਬਦਸਲੂਕੀ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ, ਬੌਧਿਕ ਤਰਕ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਆਸ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਵਾਉਣਾ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ: ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ ਹੈ?

ਸਾਡੇ ਸਾਥੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਡੂੰਗੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਸਾਡੀ ਪਦਵੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਦੂਸਰੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਨੇ ਹਾਬਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧੋਖੇ ਵਾਲੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਧੰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਹੋਵੇਗਾ, ਵਚਨ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਵਧੀਆ ਘਰਾਂ, ਕੱਪੜਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰੋ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋ। ਸਿਰਫ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਪਰ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਤਪਦਿਕ ਦੇ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਫ਼ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ੋਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਡਰ ਅਤੇ ਖਿਝਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜੀਵਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਥੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੱਕ ਉੱਚਾ ਪੱਧਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਖੁਸ਼ੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਹੀ ਦਲੀਲ-ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਆਵਾਜ਼, ਜਿਸ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਹੈ, ਅਜੇ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੇਵਕਾਈ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਸੀਹ ਦੀ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਲੰਘੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਹ ਦੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਾਹੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਮੂਲਨਿਵਾਸੀ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਸਨ, ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਮਾਂਚਕ ਜਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਤੀਤ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਇਕੱਲੇ ਗੈਲੀਲੀਅਨ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਕੋਮਲ ਗੂੰਜਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਓਇਆ। ਅੱਜ ਉਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਪੀਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ

ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ: ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਝਾਨ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਜਾਗੀਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਖੇਧ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਛਤਾਵੇ ਦੇ ਸੱਦੇ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ?

ਮਸੀਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਆਖਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਿਰ-ਮੱਥੇ, ਉੱਚ-ਦਿਮਾਗ, ਅਨੁਮਾਨਤ, ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੱਧ ਹੋਣਗੇ। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਗਰਮ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਾਗ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹੋ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਪਤਰਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਸਾਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦਿਨ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਤ ਵਿੱਚ, ਉਸਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? " ਉਹੀ ਪਤਰਸ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪੰਤੇਕੁਸਤ ਦੇ ਦਿਨ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਲੀਸਿਯਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਅਰਬਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਲੋਕ ਸਰਲਤਾ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਸੀਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਸਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੱਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ?

ਤੌਬਾ ਕਰੋ, ਪਾਪਾ ਦੀ ਮਾਫੀ ਦੇ ਲਈ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਬਪਤਿਸਮਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ

ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਜੋ ਦੂਰ ਹਨ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ, ਸਾਡਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ, ਬੁਲਾਉਣਗੇ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਹੋ?

ਬਾਈਬਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਅਟੱਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ੇਖੀ ਨਾ ਮਾਰੇ, ਤੁਸੀਂ ਕੰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਹੀ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਪਰ ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪਤਰਸ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜੋ ਬਚਨ ਦੀ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਬਚਨ ਦੀ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਜੋ ਪਤਰਸ ਨੇ ਬੋਲਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਬਪਤਿਸਮਾ, ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਆਤਮਾ, ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਅਬਰਾਹਾਮ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮਸੀਹ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਪੰਤੇਕੁਸਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਪਤਰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਇਹ ਉਹ ਵਾਅਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਭੂ, ਸਾਡੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣਗੇ।”

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁਲਾਹਟ ਅਤੇ ਚੋਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪੂਰਵਜਾਣਤਾ (ਗਿਆਨ) ਵਿਚ ਸਨ? 1 ਪਤਰਸ 1: 2 ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਛਿੜਕਣ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪੂਰਵਜਾਣਤਾ (ਗਿਆਨ) ਅਨੁਸਾਰ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਾਂ।

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਮਾ ਅਤੇ ਨੇਕਤਾ ਲਈ

ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਅਨਮੋਲ ਵਾਅਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਰੱਬੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ ਤੋਂ ਬੱਚ ਸਕੋ ਜੋ ਵਾਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਪੰਜਵੀਂ ਆਇਤ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ, ਸਾਡੀ ਨਿਹਚਾ, ਗੁਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਨੇਕੀ, ਗਿਆਨ; ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ, ਸੰਜਮ ਨੂੰ; ਅਤੇ ਸਹਿਜਤਾ, ਸਬਰ; ਅਤੇ ਸਬਰ ਨੂੰ, ਭਗਤੀ; ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਲਈ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਦਇਆ ਜਾਂ ਦਾਨ ਲਈ। ਜੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਤਾਂ ਬੰਜਰ ਜਾਂ ਫਲ-ਰਹਿਤ ਹੋਵੋਗੇ, ਪਰ ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੂਰੋਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰੇਮ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦੁੱਖ ਝੱਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈ, ਇਹ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਘਮੰਡੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਆਪ ਸੁਆਰਥੀ ਨਹੀਂ, ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਭੜਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਬੁਰਾਈ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਬੁਰਾਈ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਸੱਚਾਈ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਸਹਿ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਮਸੀਹੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਫਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੇਮੇਸ਼ਵਰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮਾ ਦੇ ਫਲ ਹਨ ਪਿਆਰ, ਅਨੰਦ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਕੋਮਲਤਾ, ਨਿਮਰਤਾ, ਸੁਸ਼ੀਲਤਾ, ਚੰਗਿਆਈ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ: ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ

ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੋ ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਕੁਧਰਮੀ ਲੋਕ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਾਰਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ? ਧੋਖਾ ਨਾ ਖਾਓ; ਨਾ ਹੀ ਹਰਾਮਕਾਰੀ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਵਿਭਚਾਰੀ, ਅਪਰਾਧੀ, ਮਨੁੱਖਜਾਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ, ਚੋਰ, ਲੋਭੀ, ਸ਼ਰਾਬੀ, ਬਦਸਲੂਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੁਟੇਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹੋਣਗੇ। ਪੌਲਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਨਾ ਦੇਣਾ।

ਵਚਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੋ! ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਤੁਰੰਤ ਰਹੋ, ਰੁੱਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ, ਤਾੜਨਾ, ਝਿੜਕੇ, ਸਾਰੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਸਮਾ ਆਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਿਣਗੇ ਪਰ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਜਲੂਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣਿਆਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਢੇਰ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨਗੇ, ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਨ ਨੂੰ ਸੱਚਾਈ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੱਲ ਲਾ ਦੇਣਗੇ।

ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਗਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੰਕਾਰੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿੰਤੂ ਪਰੰਤੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਨਹੀਂ, ਇੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਭੇਡਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭਟਕ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਰ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਰਾਹ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਡੀ ਬੁਰਿਆਈ ਲਈ ਕੁਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਸਜਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਪ੍ਰਭੂ ਯਿਸੂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੋ, ਅਤੇ ਬਚਾਏ ਜਾਓ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਦੁਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਰਕਤ ਦੇਵੇ।

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਿੱਸਾ

ਨਾਵਲ-ਅੰਸ਼

ਮੂਲ ਲੇਖਕ: ਚੰਦਨ ਪਾਂਡੇ

ਅਨੁਵਾਦ: ਹਰਜੋਤ

ਗਿਆਰਾਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਾ ਕੋਈ ਵਕਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀ ਦੇ ਸਿੱਧ-ਸੁਰ 'ਚ ਰਿੰਗ-ਟੋਨ ਵੱਜਦੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ, 'ਮੁਝੇ ਅਪਨੀ ਸ਼ਰਨ ਮੇਂ ਲੇ ਲੇ ਰਾਮ'. ਫੋਨ ਅਰਚਨਾ ਕੋਲ ਸੀ. ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਦਫ਼ਤਰ 'ਚ ਸੀ. ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਉਲਟ-ਪਲਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਖੋਰੇ ਕਿੰਨੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਕਿਤਾਬ ਘਰ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ 'ਚ ਖੋਈ ਰਹੀ ਤੇ ਅੱਜ ਅਚਾਨਕ ਮਿਲੀ ਸੀ. ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਖਿੱਚੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਕਿਸ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ. ਉਹ ਸਤਰਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਦਿਲ-ਖਿਚਵੀਆਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਨ 'ਚ ਕੀ ਖ਼ਿਆਲ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ. ਕੁਝ 'ਕੁ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਅਸਚਰਜਤਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੀ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਸਨ. ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮੇਰੀ ਲਿਖਾਵਟ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ. ਕੁਝ ਯਾਦ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਅੰਦਰ ਅਭੇਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਵਾਰ ਇਸ ਦੇ ਨੋਟਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸੀ.

ਅਰਚਨਾ ਮੇਜ਼ ਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ, ਉਦੋਂ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਫੋਨ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹੈ.

“ਤੁਸੀਂ ਅਰਜਨ ਕੁਮਾਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ?”

ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਹਰਿਆਣਵੀ ਵੇਗ (ਚੁਸਤੀ, ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ) ਸੀ. ਉਸ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੈਨੂੰ ਘਬਰਾਹਟ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ. ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਕਹਿ ਗੁਜ਼ਰਨ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਹੋਵੇ. “ਜੀ. ਤੁਸੀਂ?” ਅਰਚਨਾ ਸਾਹਮਣੇ

ਖੜੀ ਸੀ. ਰਾਤ ਦੀ ਚੁੱਪੀ 'ਚ ਫ਼ੋਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਛਣ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ. ਇਕ ਔਰਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਰਚਨਾ ਸੁਣ ਰਹੀ ਸੀ. ਉਧਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, “ਜੀ, ਮੈਂ ਅਨਸੂਆ.” ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੋਲ ਗਿਆ ‘ਕੌਣ ਅਨਸੂਆ’ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਪਤੰਗ ਦੀ ਡੋਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ 'ਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਆਇਆ, “ਓਹ...!” ਅਰਚਨਾ ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਮੱਚੀ ਹਲਚਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ. “ਤੂੰ!” ਜ਼ਰਾ 'ਕੁ ਦੇਰ ਦੀ ਚੁੱਪੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕਿਵੇਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ?”

ਫ਼ੋਨ ਦੇ ਇੱਧਰ ਜੋ ਮੈਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ. ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਅਗਲੇ ਵਾਕ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦਾ ਸੰਬੋਧਨ ਹਟਾ ਲਿਆ ਸੀ, “ਤੂੰ ਹੀ ਲੇਖਕ ਅਰਜੁਨ ਕੁਮਾਰ ਹੈਂ ਨਾ?”

“ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ.” ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਾਕ ਮੈਂ ਅਨਸੂਆ ਦੇ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੀ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੇ ਲਈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲਈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਬੇਨਾਮੀ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ. ਇਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ, ਉਸ ਵਕਤ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਫ਼ੋਨ ਕਿਉਂ ਆਇਆ ਤੇ ਇੰਨੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ?

“ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਚ, ਸ਼ਾਇਦ ਜਾਗ੍ਰੂਤੀ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਚ ਤੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨੰਬਰ ਸੀ.”

“ਉਹ ਪੰਜ 'ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪੀ ਸੀ,” ਮੈਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ ਉਹੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਰੱਖੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ. ਉਸ ਦੀ ਚੁੱਪੀ ਤੋਂ ਲੱਗਾ ਉਹ ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ. ਅਰਚਨਾ ਉੱਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਸ਼ੈਲਫ ਨਿਹਾਰਦੀ ਹੋਈ.

“ਅਰਜੁਨ, ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਕੱਲ੍ਹ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਏ.”

ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵਾਕ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਵੇਰ ਸ਼ਬਦ ਤੱਕ ਆਉਂਦੇ-ਆਉਂਦੇ ਉਹ ਫਿੱਸ ਪਈ ਸੀ. ਫ਼ੋਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਫੈਲਦੀ

ਉਸ ਦੀ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਅਰਚਨਾ ਨੇ ਫੋਨ ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਮੋਡ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

“ਕੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈਂ ?” ਪੁੱਛਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਉਸ ਬੇਤੁਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਕੀਕਤ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਦੋ ਵਾਰ ਥਾਣੇ ਤੱਕ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ।” ਇੱਥੇ ਉਹ ਰੁਕੀ, ਜਿਵੇਂ ਗਲਾ ਭਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਆਪਾਂ ਰੁਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਇਕ ਲੰਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਹੁਣੇ ਤਿੰਨ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਘਰ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਨੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ, ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਆਏ ਸੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਘਰ ਛਾਣ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।”

“ਕਿੱਥੇ ਹੈਂ ਤੂੰ?”

ਕਿੰਨਾ ਅਜੀਬ ਸੀ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਹੋਵੇ, ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

“ਨੋਮਾ,” ਉਹ ਬੋਲੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਨੋਮਾ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸਲੇਮਪੁਰ,” ਫਿਰ ਕਿਹਾ, “ਦੇਵਰੀਆ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਫਿਰ ਬੋਲੀ, “ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ।”

“ਉਹ ਆ ਜਾਣਗੇ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਜਾ, ਸਵੇਰੇ ਤੱਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਲੈ।” ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਈ ਕਿ ਕੀ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਨਸ਼ਾ ਵਗ਼ੈਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ? ਪਰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਜ਼ਖ਼ਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਤੇ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ।

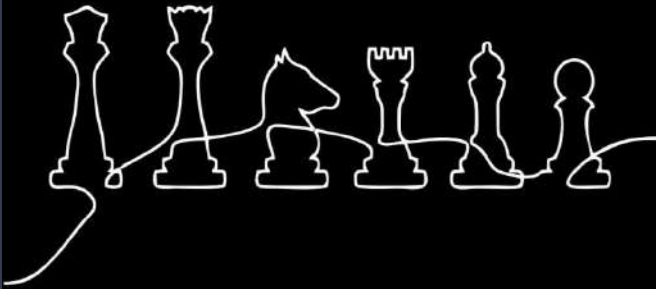
“ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ 'ਚ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ,” ਉਹ ਫਿਰ ਰੋਣ ਲੱਗੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਉਸ ਦੀ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਇਹ ਦਫ਼ਤਰ-ਨੁਮਾ ਮੇਰਾ ਕਮਰਾ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਵਿਰਲਾਪ ਲਈ ਇਕ

ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਸੀ, ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੋਲ ਕਰ ਦੇਣਾ. ਅਜਿਹਾ ਵਿਰਲਾਪ ਜਿਸ 'ਚ ਸਭ
ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲਦੇ ਹੋ.

“ਸਵੇਰੇ ਤੱਕ ਉਡੀਕ ਕਰ ਲੈ,” ਇਹ ਮੈਂ ਦੋ ਵਾਰ ਕਿਹਾ.

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਿੱਸਾ

ਚੰਦਨ ਪਾਂਡੇ

ਅਨੁਵਾਦ
ਹਰਜੋਤ

“ਤੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਅਰਜੁਨ. ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ 'ਚ ਹਾਂ. ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪੁਲਿਸ 'ਚ ਚੱਲਦੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਲੋਕ ਗੁੰਮਸੁਦਗੀ ਤੱਕ ਦੀ ਰਪਟ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ”, ਤੇ ਫੋਨ ਕੱਟ ਗਿਆ.

ਫੋਨ ਕੱਟਿਆ ਉਦੋਂ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ, ਅਜਿਹੇ ਵਾਕਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਾਹਮਣਾ ਹੁਣ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਤੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ' ਜਾਂ 'ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ.' ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਸਰ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ. ਸਮਝਣ ਦੀ ਰਹੀ-ਸਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ.

ਅਰਚਨਾ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਕੁਝ ਦੂਜਾ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ. ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਚੁੱਪ ਰਹੇ. ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਵੀ ਚੁੱਪੀ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਰਹੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਚੁੱਪ ਸੀ. ਮੈਂ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ, “ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?” ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਚੁੱਪੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਜਾਣਨਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਕਿਹਾ, “ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ.” ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ, “ਭਾਈ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹਾਂ.”

ਕੋਈ ਪਾਗਲ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਉਣ 'ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਆਪਣੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਗੁੰਮਸੁਦਗੀ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਨਾ ਜਾਵੇ. ਅਨਸੂਆ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਫੈਲੇ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਜਾਣੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਫਿਕਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਗਲੇ ਨਹੀਂ ਉੱਤਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਖੁਦ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਰਜਾ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ. ਮਦਦ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਚੰਦੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ.

ਅਰਚਨਾ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਕਾਰ ਮੋਬਾਈਲ ਦੀ ਸਕਰੀਨ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਈ. ਮੇਕ ਮਾਇ ਟ੍ਰਿਪ ਦਾ ਐਪ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਉਹ ਏਅਰ-ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਇਕ ਜਹਾਜ਼ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਅਰਚਨਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, “ਸਵੇਰੇ ਸਵਾ ਪੰਜ ਵਜੇ ਹੈ. ਡੇਢ ਘੰਟੇ 'ਚ ਗੋਰਖਪੁਰ ਉਤਾਰ ਦੇਵੇਗਾ.”

ਇੰਨਾ ਦੱਸ ਕੇ ਉਹ ਕਮਰੇ ਵੱਲ ਚਲੀ ਗਈ. ਮੈਂ ਇਸ ਜਹਾਜ਼-ਨੁਮਾ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਪੱਖ 'ਚ ਭੋਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਜੇਕਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਵੀ ਰੇਲਗੱਡੀ 'ਤੇ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਦੂਰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਅਰਚਨਾ ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾਕੁੰਨ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ ਕਿਹਾ, “ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਟਿਕਟ ਮਿਲਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ.”

ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਸਨ. ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਨੋਮਾ ਨਾਮਕ ਇਹ ਕਸਬਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਸੇ ਅਨਸੂਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਚਨਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਸ-ਬਾਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਬੇਹੱਦ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਤਲਾਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਸੇ ਝਗੜੇ 'ਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹੋਏ ਫੜਿਆ, ਕੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਤਲਾਕ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ?

ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਓ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਸੀ. ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਲਮਾਰੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਜਾਉਣ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਬਾਰੇ ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਅਸ਼ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਵਾਲੇ ਗੁਟਕੇ 'ਚੋਂ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਡਿਗ ਗਈ. ਤਸਵੀਰ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸੀ. ਇਕ ਕੁੜੀ ਆਪਣੀ ਨੀਲੀ-ਚਿੱਟੀ ਕਾਲਜ ਡਰੈੱਸ 'ਚ ਹੈ, ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦੇ ਪੰਜੇ ਉੱਤੇ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਹੋਰ ਉੱਡਣ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ ਖੜੀ ਹੈ, ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਮੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਏਨਾ ਮੁੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੁੱਤੀ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਦੇ ਕੁਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਜੋ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਉੱਡਣ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੈ, ਉਸ 'ਚ ਉਸ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਚੁੰਮਣ ਲਈ ਉੱਪਰ ਉੱਠੇ

ਹੋਏ ਹਨ. ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਖੱਬੇ ਮੋਢੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ
ਝੁਕਾ ਕੇ ਉਹ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਕੈਮਰਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ.

ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, “ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ ?”

“ਮੈਂ ਹਾਂ.”

“ਏਨੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹੈ. ਕੋਲ ਜੋ ਮੁਹਤਰਮਾ ਖੜੀ ਹੈ,
ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ.”

ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਮਾਮਲਾ
ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਤਦ ਨਾਮ ਯਾਦ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸੁਲਾਹ ਹੋਈ ਯਾਨੀ
ਦਸ-ਬਾਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸੀ. ਮੈਂ ਉਸ
ਨੂੰ ਬੱਸ ਹੀ ਇਕ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਅਨਸੂਆ.” ਅਜਿਹਾ ਕਈ ਵਾਰ
ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ
ਹੋਇਆ, ਪਰ ਉਸ ਝਗੜੇ ਦਾ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਜੋ ਅਸਰ ਪਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੇ
ਕਾਰਨ ਅਨਸੂਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਇਆ.

ਉਸ ਵਕਤ ਅਰਚਨਾ ਦੀ ਅਸਲ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਜੋ ਵੀ ਰਹੀ ਹੋਵੇ,
ਜ਼ਾਹਿਰ ਰੂਪ 'ਚ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਕੁੜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ.
ਮੈਂ ਇਸ ਹਮਲੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਤਸਵੀਰ ਤੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦੀ
ਬਿਮਾਰੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅਜੀਬ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ. ਦੂਜਾ,
ਜੇਕਰ ਤਸਵੀਰ ਮਿਲ ਵੀ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਆਸਮਾਨ ਟੁੱਟ ਪਿਆ? ਹਰ
ਪਲ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ
ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ.

ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਰਚਨਾ
ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, “ਅਨਸੂਆ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਿਲਾਓ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸੋ, ਤੁਸੀਂ
ਆ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣੀ.” ਫਿਰ ਜ਼ਰਾ ਠਹਿਰ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਰ 'ਚ
ਕਿਹਾ, “ਤੈਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਾਂ.” ਮੈਂ ਸਮਝ
ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਹਤਰਮਾ ਦੇ ਦਿਲੋਂ-ਦਿਮਾਗ 'ਚ ਹੋਰ ਹੀ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਚੱਲ
ਰਹੇ ਹਨ. ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਚੱਲ ਰਿਹਾ
ਸੀ ਕਿ ਅਤੀਤ ਦੀ ਉਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਅਨਸੂਆ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਵਰਤ
ਰਿਹਾ ਹਾਂ. ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਨੌਮਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ.

ਇਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ 'ਚ ਅਜੀਬ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਿਨ ਫ਼ੋਨ ਕਰੋ ਤੇ ਬੁਲਾਉਣ ਲੱਗੋਂ. ਸਫ਼ਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਅਰਚਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ.

ਦੇਵਰੀਆ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨ 'ਚ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਵਸਿਆ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ. ਪਹਿਲੀ ਦੇਵਰਹਿਵਾ ਬਾਬਾ ਦੀ ਕਥਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਰਹੇ. ਉਸੇ ਬਾਬਾ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਦੇਵਰੀਆ ਨਾਮ ਪਿਆ ਸੀ ਅਜਿਹਾ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹਾ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ. ਦੂਜੀ, ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇਕ ਖ਼ਬਰ ਬੜੀ ਚਰਚਾ 'ਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵਰੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਸਬੇ 'ਚ ਹਮਲਾਵਰ ਭੀੜ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਚਾਇਆ ਸੀ. ਤੀਜੀ ਤੇ ਮੁੱਖ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਦੇਵਰੀਆ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਇਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਧਾਇਕ ਅੰਜਨ ਅਗਰਵਾਲ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਫ਼ਰਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਧਾਇਕੀ ਦੀ ਚੋਣ ਜਿੱਤ ਲਈ ਸੀ. ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਇਹ ਲਾਚਾਰੀ ਬੇਹੱਦ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਘੋਰ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਉਹ, ਜੋ ਭਗੋੜਾ ਸੀ, ਕਾਗਜ਼ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਸਨ. ਜੇਕਰ ਕੱਲ੍ਹ ਸਵੇਰੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਧਾਇਕ ਨਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ.

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਰਚਨਾ ਟਿਕਟ ਵਗ਼ੈਰਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੌਜੂਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਦੇਵਰੀਆ, ਨੋਮਾ ਜਾਂ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੂੰ 'ਗੂਗਲ' ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ. ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਇਸ ਵਿਧਾਇਕ ਅੰਜਨ ਅਗਰਵਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਪਾਰਾਂ ਦੀ ਸੀ. ਨੋਮਾ ਨਾਮਕ ਕਸਬੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ 'ਕੁ ਖ਼ਬਰਾਂ ਕਿਸੇ ਡੀਮਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਗਿਆਪਨਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਇਕ ਖ਼ਬਰ ਨੋਮਾ ਨਗਰ 'ਚ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ. ਉਹ ਨੋਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚੋਲ ਮੇਲੇ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀ. ਬਾਕੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ

’ਚ ਵੱਖਰੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਸੀ. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਫਰੋਲ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ. ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ’ਚ ਕਿਸੇ ਗੁੰਮਸ਼ੁਦਗੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਹੋਵੇ. ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਅਨਸੂਆ ਦੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁੱਛ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ.

ਜਹਾਜ਼ ਫੜਨ ਦੀ ਚਹਿਲ-ਪਹਿਲ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਬੇਚੈਨੀ ਦੇ ਆਲਮ ’ਚ ਇਕ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠਾ ਸੀ.

ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਗੁੜਗਾਂਓਂ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ’ਤੇ ਆਉਣਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ. ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੜਕ-ਟੈਕਸ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਨੰਬਰ-ਪਲੇਟ ਦੀ ਗੱਡੀ ਗੁੜਗਾਂਵ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੰਬਰ-ਪਲੇਟ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਗੁੜਗਾਂਵ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ. ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਜੇਕਰ ਉਬਰ ਜਾਂ ਓਲਾ ਨੇ ਦੋ ਵਾਰ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਬੁਕਿੰਗ ਖ਼ਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਜਹਾਜ਼ ਛੁੱਟਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਮੰਡਰਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ.

ਅੱਜ ਵੀ ਇਹੀ ਹੋਇਆ. ਉਹ ਬਿਪਤਾ ਹੀ ਕੀ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਆਵੇ.

ਤੁਰਤ-ਫੁਰਤ ਤੈਅ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਰਚਨਾ ਹੀ ਹਵਾਈ-ਅੱਡੇ ਤੱਕ ਛੱਡਣ ਚੱਲੇ. 25 ਤੋਂ 30 ਮਿੰਟ ਦਾ ਰਾਹ ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ’ਚ ਤਹਿ ਕੀਤਾ. ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਮਹਿਜ਼ ਜ਼ਿਕਰ ਜਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਿਨ ’ਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਰਵੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੇਗੀ.

ਇਹ ਮੇਰੀ ਦੁਖਦੀ ਰਗ ਸੀ. ਅਰਚਨਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ’ਚ ਰੋਹਬ ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ ’ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ. ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ. ਅਜਿਹਾ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਜਾਂ ਬਹਿਸ ’ਚ ਅਸੀਂ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋਈਏ. ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ’ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ

ਘਨਘੋਰ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਲਾਇਕ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੀ ਨਾ-ਪਸੰਦਗੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਾਂ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਅਰਚਨਾ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦਮ 'ਤੇ ਲਈ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਦਿਵਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ, ਸੱਤ-ਅੱਠ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਵਿਆਹ ਨਵਾਂ-ਨਵਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮੇਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਸਨ ਅਜਿਹਾ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ 'ਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਿਛੜਦਾ ਗਿਆ।

ਹਵਾਈ-ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਅਰਚਨਾ ਨੇ ਉਹੀ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਈ ਕਿ ਰਵੀ ਭਾਈ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੇਗੀ ਤਦ ਮੇਰੀ ਸਮਝ 'ਚ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਸਹਿਮਤੀ ਮੰਗ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ, “ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਜਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਸਵੇਰੇ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਣਾ। ਜੇਕਰ ਅਨਸੂਆ ਮੁਸ਼ਕਿਲ 'ਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਆਉਣਾ। ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਸਥਿਤੀ ਦੱਸੋਗੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਟਿਕਟ ਬਣਵਾ ਦੇਵਾਂਗੀ।”

ਮੈਂ ਇਸ ਖ਼ਿਆਲ 'ਚ ਡੁੱਬਦਾ ਜਿਹਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਦਾਇਰਿਆਂ 'ਚ ਜੋ ਦੂਰੀਆਂ ਅਸੀਂ ਆਪਸ 'ਚ ਖਿੱਚ ਲਈਆਂ ਹਨ ਜੇਕਰ ਉਹ ਦੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇੱਥੇ ਹੀ, ਹਵਾਈ-ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਗਾ ਲੈਂਦਾ, ਪਰ ਦੂਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਪਾਰਕਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਗੱਡੀ 'ਚੋਂ ਉੱਤਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚਲਾਨ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਂਜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਏਨੀ ਘੱਟ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੁਸਤੀ 'ਚੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤਿਆ ਤਦ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੀ ਦਿਖ ਰਹੀ ਸੀ।

ਗਲਤੀ ਮੈਥੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਗਲੇ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਸੀ. ਗਲਤੀ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਨਸੂਆ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਮੈਸੇਜ 'ਚ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਸੀ. ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, “ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ ਤੇਰੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦਾ?”

ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੱਕ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੋ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ, ਬੇਖਿਆਲ-ਨੁਮਾ ਇਕ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਕਾਸ਼ ਕੁਝ ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ ਵਾਲੇ ਉੱਥੇ ਦੇਵਰੀਆ, ਗੋਰਖਪੁਰ, ਸਲੇਮਪੁਰ ਜਾਂ ਨੋਮਾ 'ਚ ਮਿਲ ਜਾਣ. ਜਦੋਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਫੇਸਬੁੱਕ ਤੇ ਟਵਿੱਟਰ ਹੈਂਡਲ ਉੱਤੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੇ ਅਣ-ਬੁੱਝੀ ਜਿਹੀ ਇਕ ਰੁਕਾਵਟ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ.

ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਾਚਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਣਾ ਸੰਭਵ ਹੈ. ਕਦੇ-ਕਦੇ, ਲਾਚਾਰੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ 'ਚ, ਭਾਸ਼ਾ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਰ ਜਾ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ. ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਵੀ ਤਾਂ ਕੀ ਲਿਖਦਾ. ਇਹ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦਾ ਘਰਵਾਲਾ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਰਤਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਜਿਸ ਬੇਮਿਸਾਲ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸ਼ਰੇਆਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਘਰਵਾਲਾ ਲਾਪਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਲਿਖਦਾ?

ਜੇਕਰ ਅਰਚਨਾ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਝੂਠ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ, ਸਕੇ ਦੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ਰਮਸਾਰੀ ਦਾ ਆਲਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ‘ਟ੍ਰੈਵਲਿੰਗ ਟੂ’ 'ਚ ਨੋਮਾ ਨੂੰ ਨਕਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਟਰੈਕ ਕਰ ਕੇ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਅਰਚਨਾ ਦੇ ਹਾਸੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ, “ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮਿੱਤਰ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ. ਉਹ ਨੋਮਾ ਨਾਮਕ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜੋ ਦੇਵਰੀਆ ਜਾਂ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ. ਮੇਰੀ ਮਿੱਤਰ ਸੂਚੀ 'ਚ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ. ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ.”

ਫੇਸਬੁੱਕ ਤੇ ਟਵਿੱਟਰ ਹੈਂਡਲ ਉੱਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਰ ਤੱਕ ਦੁਹਰਾ-ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ. ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ, ਅਰਚਨਾ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ 'ਚ. ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਫੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਸਟੇਟਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗੀ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਹੱਸੇਗੀ. ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਸਟੇਟਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਗੱਲ ਕਰੇਗੀ. ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਏਗੀ. ਇਸ ਲਈ ਅਰਚਨਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ. ਇਸ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕ੍ਰਮ 'ਚ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ.

ਜਦੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਉੱਡਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤਦ ਅਨਸੂਆ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ 'ਸੀ' ਮੈਨੂੰ ਕਿੱਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁੱਭਿਆ. ਜੇਕਰ ਆਤਮਾ 'ਚ ਖੂਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫੁਆਰਾ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦਾ. ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਅਨਸੂਆ ਦੀ ਫ਼ਿਕਰ ਹੋਈ. ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਆਈ. ਕੀ ਨਾਮ ਸੀ ਤੇਰੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦਾ. 'ਸੀ' ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਮੈਂ ਹੁੰਦਾ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਗ਼ਲਤੀ ਇਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਨਜਾਣੇ 'ਚ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ. ਮੈਂ ਸਿਤਾਰੇ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਨਾਲ 'ਹੈ' ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ. ਤੀਜੀ ਗ਼ਲਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਿਆ, ਕੀ ਨਾਮ ਹੈ ਤੇਰੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦਾ? ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜਵਾਬ ਆਉਂਦਾ ਤਦ ਤੱਕ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਨੇ ਫ਼ੋਨ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ. ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਕਈ ਲੋਕ ਖਿੜਕੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਆਸਮਾਨ ਦੀ, ਆਪਣੀ, ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੋਟੋ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ. ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਦੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆ ਜਾਣਾ. ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਏਅਰ ਹੋਸਟੈਸ ਹਰ ਸੀਟ ਤੱਕ ਜਾ-ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ. ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਨਸੂਆ ਕਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹੇਗੀ.

ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਉੱਤਰਦੇ ਹੀ ਮੈਂ ਫ਼ੋਨ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ. ਦੋ ਸੰਦੇਸ਼, ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ, ਆਏ.

“ਭਾਈ ਜੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨਗੇ, ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ. ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਦੱਸ ਦੇਣਾ.”

“ਰਫ਼ੀਕ ਨੀਲ.”

ਉਹ ਸਟੇਅਰਿੰਗ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਨੀਲਾ ਕੁੜਤਾ-ਪਜਾਮਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਕਾਰ 'ਚ ਸੌਣ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਲੰਬਾਈ 'ਚ ਛੋਟਾ ਲੱਗਿਆ ਸੀ. ਜਦੋਂ ਕਾਰ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਦ ਉਸ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ. ਸਾਢੇ ਛੇ ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣਾ. ਪੁੱਛਿਆ, “ਨੌਮਾ ਚੱਲੋਗੇ?”

“ਅਠਾਈ ਸੌ.”

“ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਦੋਵੇਂ.”

“ਰੁਕਣਾ ਵੀ ਹੈ.”

“ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੱਲ੍ਹ ਤੱਕ.”

ਇਸ ਬੇਤਰਤੀਬ ਵਾਕ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗੌਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ, “ਹਰ ਦਿਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ, ਟੋਲ ਟੈਕਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ.”

“ਮਰਜ਼ੀ ਤੁਹਾਡੀ.”

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਸਹਿਦੇਵ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਸਮਾਨ ਰੱਖਣ 'ਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ. ਜਦੋਂ ਚੱਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ ਸਟੇਅਰਿੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਾਬੀ ਘੁਮਾਈ. ਕੁਝ ਦੇਰ ਇੰ ਚਾਲੂ ਹੀ ਛੱਡੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਅਖ਼ਬਾਰ ਪਲਟਣ ਲੱਗਾ. “ਦੈਨਿਕ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਇੱਥੇ ਵੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ”, ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਬੋਲਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਮੈਂ ਸੀ. ਉਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਖੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ.

ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਚੱਲਦੀ ਆਈ. ਉਹੀ-ਉਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸਨ. ਖੇਡ ਦਾ ਪੰਨਾ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਸੰਪਾਦਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅਰੋਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਚੌਥਾ ਪੰਨਾ ਦੇਵਰੀਆ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੀ. ਇਸ 'ਚ

ਪੰਜ ਹਿੱਸੇ ਸਨ। ਉੱਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਰੁਦਰਪੁਰ ਤੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ, ਜਿਸ 'ਚ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਉੱਤੇ ਲੱਗੀ ਅੱਗ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਚਲਾ ਹਿੱਸਾ ਬਰਹਜ ਤੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਸੀ।

ਇਸੇ ਵਿਚਕਾਰ ਫ਼ੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜੀ। ਇਹ ਦਿਖਿਆ ਕਿ 'ਰਵੀ ਭਾਈ ਕਾਲਿੰਗ' ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਨਜ਼ਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਉਸ ਪੰਨੇ ਦੀ ਆਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਫ਼ੋਨ ਚੁੱਕਦੇ ਹੋਏ, "ਹੈਲੋ ਭਾਈ ਜੀ, ਪ੍ਰਣਾਮ" ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸੁਣਦੇ ਹੋਏ, ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਪੰਨੇ 'ਚ ਥੱਲੇ ਦੇ ਹੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਗਿਆ। ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ: 'ਤਮਕੁਹੀ ਤੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ' ਤੇ 'ਸਲੇਮਪੁਰ ਤੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ' ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਭਾਈ ਜੀ ਝਿੜਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਗਲੀ ਫਲਾਈਟ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਬਿਲਕੁਲ, ਭਾਈ ਜੀ।"

ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਚ ਸਲੇਮਪੁਰ ਤੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਵਾਲੇ ਭਾਗ 'ਚ ਪੰਜ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸਨ। ਇਕ ਖ਼ਬਰ ਰੰਗੀਨ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮੁੱਖ ਖ਼ਬਰ ਹੈ। ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ 'ਨੋਮਾ ਦੇ ਦੋਲ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ।' ਦੋ ਚਿੱਤਰ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ ਚਿੱਤਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਥਾਂ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ 'ਚ ਇਕ ਖ਼ਾਲੀ ਮੈਦਾਨ ਦਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਚਿੱਤਰ ਕਿਸੇ ਬੈਠਕ ਦਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਥੱਲੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਇਨਸੈੱਟ 'ਚ ਮੇਲਾ ਕਮੇਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਐਸ.ਪੀ. ਮਾਲਵੀਆ (ਦਾਦਾ) ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸੀ। ਸੱਜੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਤੇ ਦੋਲ ਮੇਲੇ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਦੇ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਹਿਤ ਇਕ ਵਿਗਿਆਪਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਭਾਰ ਮੰਗਲ ਮੋਰਚਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਖੂੰਜੇ 'ਚ ਇਕ ਖ਼ਬਰ ਸੀ, ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਲਾਪਤਾ। ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਆਕਾਰ ਦੀ ਧੁੰਦਲੀ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਸੀ, ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਜੋ ਸਮਝ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚੌੜਾ, ਨੱਕ ਸਿੱਧਾ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਇਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੀ,

ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਇਸ ਚਿੱਟੀ-ਸਿਆਹ ਪੰਨੇ ਉੱਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਮਝ 'ਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਨੋਮਾ, ਮਿਤੀ ਤਿੰਨ ਅਗਸਤ: ਸਵਾਮੀ ਹਰਦੇਵਾਨੰਦ ਕਾਲਜ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਜਾਨਕੀ ਦੁਬੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਰਤੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ 'ਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਾਲਜ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਾਲਜ ਆਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਫੋਨ ਮਾਲਤੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਸੀ। ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਫੋਨ ਮਿਊਟ 'ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੋਲਦੇ ਰਹੇ। ਸਹਿਦੇਵ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਨੋਮਾ ਹਾਲੇ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਹੈ?” ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਬਹੁਤ ਦੂਰ,” ਫਿਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, “ਸੱਤਰ ਕਿੱਲੋਮੀਟਰ。” ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਾਰ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ।

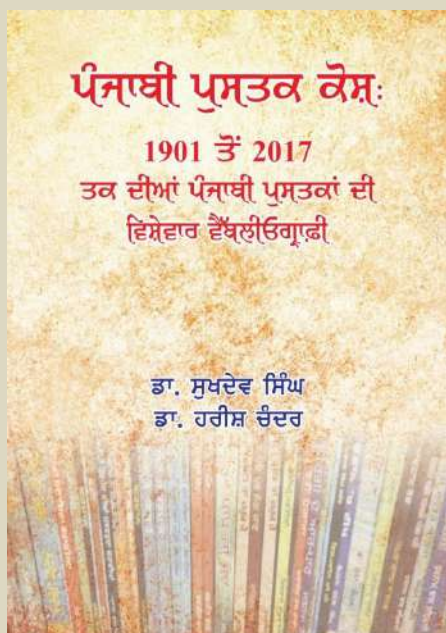
ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜੰਗਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਟੀਕ ਦੇ ਦਰਖਤ ਸਨ ਤੇ ਵਿਚਾਲੇ ਇਹ ਕਾਲੀ ਸੜਕ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਹਾਲੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਲੰਮੇ ਬਣ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨਾਤੇ ਇਕ ਉੱਤੇ ਇਕ ਪਰਛਾਵਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਸੜਕ ਤੋਂ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪਾਟਦੀਆਂ ਪਗਡੰਡੀਆਂ ਦਿਖਦੀਆਂ ਤਦ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇੱਥੇ ਆਬਾਦੀ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਦੱਸਿਆ, “ਕੁਸਮੀ ਦਾ ਜੰਗਲ ਹੈ, ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਹ ਜੰਗਲ ਇੱਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਸਾਮ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਸਿਮਟ ਗਿਆ ਹੈ。”

ਮੈਂ ਇਸ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਪੜ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਆਸਾਮ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਫੈਲਿਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਜ਼ਮਾਨੇ 'ਚ ਇਹ ਨੇਪਾਲ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਨੋਟ: ਇਸ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਜਲਦ ਹੀ Rethink Publisher ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕ ਕੋਸ਼: 1901 ਤੋਂ 2017 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਵਾਰ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ: ਇਕ ਪੜ੍ਹਚੋਲ

ਡਾ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਜ, ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।
ਮੋਬਾਇਲ: 7973328390
ਈ-ਮੇਲ: amanpreet_ldh@yahoo.co.in

ਸੂਚਨਾ ਸੰਚਾਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਬਿਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ (ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ) ਦਾ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਬਿਜਲਈ (ਡਿਜੀਟਲ) ਪੁਸਤਕਾਂ, ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤਾਂ, ਰਸਾਲੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੱਡਮੁਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਸਿੱਧੀ ਪਹੁੰਚ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਿਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਆਰੰਭ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਕ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ (1901-1987) ਨੇ 1935 ਈ. ਦੇ ਕਰੀਬ 'ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਸਤਕ-ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੁਸਤਕ-ਸੂਚੀਆਂ ਤੇ ਕੈਟਾਲੋਗ ਤਿਆਰ/ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ-ਸੂਚੀ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਖੋਜੀਆਂ, ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਹ ਲੁੜੀਂਦੇ ਸਰੋਤ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਉਸ ਸਰੋਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭੌਤਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੁੜੀਂਦੀਆਂ ਦੁਰਲੱਭ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਅੱਜ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈੱਬ ਪੋਰਟਲ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਸਰੋਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਆਧੁਨਿਕ ਵੈੱਬਲਿਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਵੈੱਬ ਪੋਰਟਲਾਂ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਤੋਂ ਲੁੜੀਂਦੇ ਸਰੋਤ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵੱਡਮੁੱਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮੁਢਲੀ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ, ਏ. ਪੀ. ਜੇ. ਕਾਲਜ ਆਫ ਫਾਈਨ ਆਰਟਸ, ਜਲੰਧਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 550 ਸਾਲਾਂ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ 550 ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾਵਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪੰਜਾਬੀ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ (www.panjabdigilib.org) ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ (www.punjabilibrary.com) ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਹਥਲੀ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਯੂਨੈਸਕੋ ਦੇ 2019 ਦੇਸੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਇਹ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਕਰਤਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮੁਅੱਸਰ ਉਹਨਾਂ 1800+ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੈੱਬ ਪੋਰਟਲਾਂ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਉੱਪਰ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ਡ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁਫਤ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ। ਇਸ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਵਿੱਚ 21 ਅਧਿਆਇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸੰਦਰਭ ਸਰੋਤਾਂ, ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਾਹਿਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ (ਜਰਨਲ), ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸਾਹਿਤ, ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ, ਨਾਟਕ, ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਨਾਵਲ, ਲੇਖ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ,

ਸਫ਼ਰਨਾਮੇ, ਜੀਵਨੀਆਂ, ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀਆਂ, ਅਭਿਨੰਦਨ ਗ੍ਰੰਥ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਰੋਤ, ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਫੁਟਕਲ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਅਧਿਆਇ ਉਪ-ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਹੇਠ ਵਿਭਾਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ 13ਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਬਾਲ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਨੌਂ ਉਪ-ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਗੀਤ/ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਨਾਟਕ/ਇਕਾਂਗੀ, ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਲੇਖ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਆਮ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਅਤੇ ਜੀਵਨੀਆਂ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਤੇ ਉਪਲਬਧ ਡਿਜੀਟਲ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਅਕਾਦਮਿਕ ਖੋਜ ਕਾਰਨ ਇਸ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿਚਲੇ ਪੁਸਤਕ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਲੜੀ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿਚ ਡਿਜੀਟਲ ਪੁਸਤਕੀ ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਲੇਖਕ, ਸਿਰਲੇਖ, ਉਪ ਸਿਰਲੇਖ, ਸਹਾਇਕ, ਸੰਸਕਰਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਸਥਾਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਮਿਤੀ, ਭਾਗ ਹਿੰਦਸਾ, ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਫੇ, ਪੁਸਤਕ ਲੜੀ ਅਤੇ ਆਈ. ਐਸ. ਬੀ. ਐਨ। ਵੇਰਵੇ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੈੱਬ-ਲਿੰਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦਾ ਇਹ ਤੱਤ (ਵੈੱਬ-ਲਿੰਕ) ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਬਿਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਇੰਦਰਾਜ ਵੇਖੋ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:

ਅਲੀ, ਫ਼ਰਜ਼ੰਦ

S-994

ਭੁੱਬਲ. ਦੂਜਾ ਸੰਸ. ਲੁਧਿਆਣਾ: ਦਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ,
2016. 282 ਪੰ. URL:

http://punjabilibrary.com/wp-content/uploads/2017/06/Bhubal_PunjabiLibrary.pdf

ਸੋਢੀ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

S-4

ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੁਹਾਵਰੇ=World Famous Proverbs.
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, 2007. 375 ਪੰ. ISBN
978-81-7142-353-1. URL:

http://www.punjabipoetry.net/books/pdf/sansar_prasidh_muhavare.pdf

ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਇਕ ਖੂਬੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਅਨੁਕ੍ਰਮਣਿਕਾਵਾਂ (ਲੇਖਕ, ਸਿਰਲੇਖ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ) ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਲੁੜੀਂਦੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਲੜੀ ਨੰਬਰਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਇਕਦਮ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਕੈਟਾਲੋਗ ਲੁੜੀਂਦੀ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਜੋਕੇ ਕਰੋਨਾ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ

(ਜਨਤਕ, ਅਕਾਦਮਕ, ਕੰਮਿਊਨਿਟੀ ਰਿਸੋਰਸ ਸੈਂਟਰ) ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਆਉਣਾ-ਜਾਣਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ, ਇਸ ਔਖੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਸਰਲ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅਤਿ ਸੁਖਾਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡਾ. ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਰਜ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਦੇਣ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹਾਰਤੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ।

ਆਸ ਹੈ ਪਾਠਕ ਇਸ ਵੈੱਬਲੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਰਾਹੀਂ ਘਰਾਂ ਤੱਕ ਚੱਲਕੇ ਆਈਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਖੋਜ-ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੇ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਣਗੇ

ਤ੍ਰੈ-ਕਾਫੀਆ ਗਜ਼ਲ

ਜਗਤਾਰ ਪੱਖੋਂ

ਸੰਪਰਕ: 9465196946

ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਚੜਨਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤਾਰੇ ਫੜਨਾ ਹੈ,
ਇਸ ਗੋਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਜੜਨਾ ਹੈ।
ਕਾਲਖ ਨਾ ਲੜਨਾ ਹੈ, ਜੁਗਨੂੰ ਬਣ ਖੜਨਾ ਹੈ,
ਸਰਘੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਵਰਗਾ ਇਕ ਨਗਮਾ ਘੜਨਾ ਹੈ।

ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬੀਅ ਚਾਨਣ ਦਾ ਬੋਣਾ,
ਨਾ ਨੇਤਰ ਹੁਣ ਝੁਕਣੇ ਨਾ ਨੇਰਾ ਹੈ ਢੋਣਾ।
ਗਰਜਾਂ ਨੇ ਹੜਨਾ ਹੈ, ਜ਼ਾਲਮ ਨੇ ਹਰਨਾ ਹੈ,
ਮੁੜਕੇ ਨੇ ਫੁੱਲ ਬਣ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਵਰਨਾ ਹੈ।

ਜਦ ਹੀਰ ਸਲੇਟੀ ਬਣ, ਪੌਣਾਂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ,
ਰੁੱਖਾਂ ਨੇ ਬਣ ਰਾਂਝੇ, ਫਿਰ ਗੀਤ ਸੁਣਾਉਣਾ ਹੈ,
ਮਹਿਕਾ ਨਾ ਭਰਨਾ ਹੈ, ਸੁੱਚਾ ਰੰਗ ਚੜਨਾ ਹੈ,
ਇਹ ਸੁੱਕੇ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ, ਮੁੜ ਹਰਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗਲ ਸਾਡੇ, ਜੋ ਜੂਲਾ ਪਾਇਆ ਹੈ,
ਜਿਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਚਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਾਇਆ ਹੈ।
ਇਹਦਾ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਲਾਵਾ ਬਣਨਾ ਹੈ
ਜੋ ਜਿੱਲਤ ਦਾ ਭਰਿਆ, ਉਹ ਸਾਗਰ ਤਰਨਾ ਹੈ।

ਕੋਰੋਨਾ

ਡਾ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ
ਸੰਤ ਨਿਵਾਸ, ਗੋਲ ਗੁਜਰਾਲ, ਜੰਮੂ
ਸੰਪਰਕ: 0990656666

ਆਦਿਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅੰਬਰ ਉੱਤੇ
ਇਹ ਪੰਛੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦਾ।
ਇਲਾਹੀ ਨਦਰ ਦੀ ਵਾਦੀ ਅੰਦਰ
ਸਾਹ ਦੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਵਹਿੰਦਾ।

ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਗਾਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਨਿਮਾਣੀ
ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੁਕਾ ਦੇ ਕੇ ਰੋਈ।
ਕਾਦਰ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ ਅੱਵਲੀ
ਗੂੜੀ ਨੀਂਦ ਹੈ ਸੋਈ।

ਅਦਭੂਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਇਸ ਪੰਛੀ
ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਵਟਾਇਆ।
ਤਨ ਦਾ ਚੋਗਾ ਚੁਗਦਾ-ਚੁਗਦਾ
ਦਰ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਆਇਆ।

ਕਲਬੁਤਾਂ ਦਾ ਸੌਦਾਗਰ ਬਣ ਕੇ
ਮੌਤ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਹੈ ਲਾਇਆ।
ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਟਿੱਚ ਹੈ ਮੰਨਦਾ
ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਜਾਇਆ।

ਬੇਵਸੀ ਸੰਗ ਰੂਹ ਵਿਚਾਰੀ
ਮਨ-ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਡੋਲੇ।
ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਦੇ ਅੱਖਰ ਚੁਫੇਰੇ
ਮਾਤਮੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਬੋਲੇ।

ਕੂੜ ਦੀ ਪੰਡ, ਸੁੱਭ-ਅਮਲਾਂ ਬਾਝੋਂ
ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀ ਭੁੱਲੇ।
ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ
ਭੇਤ ਸਾਰੇ ਹਨ ਖੁੱਲ੍ਹੇ।

ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅਸੰਖ ਜੁਲਮ ਅਸਾਡੇ
ਚਿਤਾਰੀ ਹੁਣ ਨਾ ਗੁਸਾਂਈ।
ਝੋਲੀ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਭੀਖ ਹਾਂ ਮੰਗਦੇ
ਔਗਣ ਸਾਡੇ ਭੁਲਾਈਂ।

ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕਲਮ

ਡਾ. ਸਨੋਬਰ ਚਿੱਬ

Assistant Professor

Govt. College for women Parade

Jammu J&K

ਅੱਧੀ ਰਾਤ
ਸੁੱਤੇ ਸੁੱਤੇ
ਸੁਰਤ ਮੇਰੀ
ਕਵਿਤਾ ਸੰਗ
ਸੰਵਾਦ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।
ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹੜ੍ਹ
ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ
ਮੇਰੀ ਸਿਮਰਤੀ
ਨੂੰ ਕੀਲਦਾ ਜਾਵੇ।
ਜਜ਼ਬਾਤ ਮੇਰੇ
ਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ
ਵਾਂਗ ਸਾਗਰ
ਉਛਲ ਉਛਲ ਜਾਵੇ।
ਕਵਿਤਾ ਕੀ
ਹੋਇਆ ਤੈਨੂੰ

ਨੀਂਦ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇ।
ਕਲਮ ਮੇਰੀ ਨੂੰ

ਲਿਖਣ ਲਈ
ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਉਕਸਾਵੇਂ ।
ਕਵਿਤਾ ਫਿਰ
ਉੱਠਕੇ ਮੁੜ
ਮੇਰੇ ਜਿਹਨੀ
ਤਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਕਈ
ਰੰਗ ਪਈ ਬਣਾਵੇ।
ਸੋਚ ਮੇਰੀ
ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਮੌਨ
ਸਮਾਧੀ ਵਾਂਗਰ
ਮੱਦਹੋਸ਼ ਹੋਈ ਜਾਵੇ।
ਕਲਮ ਚੁੱਪ
ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ 'ਚ
ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਫਿਰ
ਬਾਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾਵੇ।
ਬੀਤ ਗਈ
ਪੂਰੀ ਰਾਤ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੈਲਾਬ
ਅਜੇ ਵੀ ਵਹਿੰਦਾ ਜਾਵੇ।
ਅਜੇ ਵੀ ਵਹਿੰਦਾ ਜਾਵੇ।

